

Styrets forvaltningsansvar i aksjeselskap – særlig om aktsomhetskravet for det enkelte styremedlem

Kandidatnummer: 604

Leveringsfrist: 25.november 2015.

Antall ord: 16 297.

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	1
1.1	Oppgavens tema	1
1.2	Metode.....	2
1.3	Oppgavens videre oppbygning.....	3
2	RETTLIG GRUNNLAG FOR STYRETS ANSVAR I AKSJESELSKAP	4
2.1	Aksjeloven §17-1(1).....	4
2.1.1	Innledning	4
2.1.2	Individuelt ansvar.....	4
2.1.3	I den nevnte egenskap	5
2.1.4	Hvem man blir ansvarlig overfor	6
2.1.5	Tidsperspektiv	7
2.2	Hensyn som gjør seg gjeldende ved aktsomhetsvurderingen.....	7
2.2.1	Ansvarsbegrensningen i aksjeselskaper	7
2.2.2	Andre reelle hensyn	8
3	STYRETS FORVALTNINGSPLIKTER	10
3.1	Rettslige rammer for styrets plikter.....	10
3.2	Aksjeloven §6-12	11
3.2.1	Generelt.....	11
3.2.2	Forsvarlig forvaltning av virksomheten	12
3.2.3	Forsvarlig organisering av virksomheten.....	13
3.2.4	Planer og retningslinjer	13
3.2.5	Styrets ansvar for å holde seg informert om selskapets økonomiske stilling	14
3.2.6	Styrets ansvar for å iverksette undersøkelser	15
3.2.7	Forholdet til asl. §6-13	15
3.2.8	Forholdet til asl. §§3-4 og 3-5.....	16
3.2.9	Styrets adgang og plikt til å ta risiko.....	16
3.2.10	Styrets adgang og plikt til delegering	17
4	FORHOLD SOM PÅVIRKER AKTSOMHETSKRAVET FOR DET ENKELTE STYREMEDLEM.....	19
4.1	Innledning.....	19
4.1.1	Generelt.....	19
4.1.2	Forholdet til profesjonsansvar.....	20
4.1.3	Videre inndeling.....	22

4.2	Forhold ved virksomheten som sådan	23
4.2.1	Innledning	23
4.2.2	Virksomhetens størrelse	23
4.2.3	Negativ utvikling i virksomheten	26
4.2.4	Virksomhetens risikopreg	28
4.3	Forhold ved styremedlemmets person	29
4.3.1	Innledning	29
4.3.2	Særlig kompetanse	31
4.3.3	Styremedlemmet innehar også andre roller i virksomheten	32
4.3.4	Arbeidsfordeling innad i styret	33
4.4	Forhold ved styrets relasjon til daglig leder	36
4.4.1	Innledning	36
4.4.2	Ansvar for formuesforvaltning	37
4.4.3	Tilfang av informasjon	39
4.4.4	Iverksettelse av undersøkelser	41
5	MULIGE UNNSKYLDNINGSGRUNNER	44
5.1	Forhold som kan føre til bortfall av ansvar	44
6	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	46
6.1	Krav til styrets medlemmer	46

1 Innledning

1.1 Oppgavens tema

Denne oppgaven behandler styrets forvaltningsansvar i aksjeselskaper, herunder erstatningsansvaret ved manglende overholdelse av aksjelovens plikter. I den sammenheng vil en sentral problemstilling være hva som med rimelighet kan forventes av det enkelte styremedlem.

Styret har ansvar for selskapets forvaltning, jf. asl. §6-12. Dersom styrets medlemmer ikke overholder denne plikten, og de samtidig opptrer uaktsomt, vil de kunne bli holdt erstatningsansvarlige etter asl. §17-1(1). For å fastslå om et styremedlems opptreden har vært uaktsom kan det vurderes hva et normalt og samvittighetsfullt styremedlem i tilsvarende situasjon ville ha gjort.¹ Deretter sammenholdes dette med det konkrete styremedlemmets opptreden. Dersom de er avvik mellom de to, har styremedlemmet opptrådt uaktsomt.

Kravene som kan stilles til styrets arbeid som kollegialt organ er i hovedsak angitt i aksjeloven, men det finnes også relevante bestemmelser andre steder i lovverket. Styrets overordnede plikt er gitt asl. §6-12, som beskriver hvordan styret som helhet skal ivareta sitt ansvar for forsvarlig forvaltning av selskapet. Bestemmelsen sier lite om hvordan hvert enkelt styremedlem bør opptre. Hvilke forventninger som kan has til styrets medlemmer individuelt er i liten grad definert i lov eller andre rettskilder.

Hvilke forventninger man kan ha til noen i rollen som styremedlem må ses i sammenheng med hva som forventes av andre som innehar roller i selskapets ledelse og virksomhetens forhold for øvrig. Aksjelovens ordlyd kan gi inntrykk av at det er styret som er den mest aktive delen av selskapets ledelse, og at det er der virksomheten i hovedsak drives fra. Styret er generelt et sentralt selskapsorgan, men ut i fra selskapets konkrete forhold kan store deler av dets ledelse falle inn under det som i loven kalles den "...daglige ledelse...". Dersom selskapet har daglig leder, vil dette være daglig leders ansvarsområde.²

Det følger av asl. §17-1(1) at selskapet, aksjeeier eller andre kan kreve erstatning fra et styremedlem for skade det uaktsomt har voldt vedkommende i egenskap av å være styremedlem. Dette er en spesialanvendelse av den alminnelige culparegel i norsk rett.³ For å kunne ilegge erstatningsansvar må det gjøres en tredelt vurdering. Det må først vurderes om styremedlem-

¹ LA-2014-191355.

² Asl. §6-14.

³ Woxholth (2012) s. 304.

met har brutt en plikt det er pålagt. Deretter må det vurderes hvorvidt dette pliktbruddet er følge av en uaktsom handling eller unnlatelse. Det kan så vurderes om det foreligger en mulig unnskyldningsgrunn som tilsier at akkurat dette styremedlemmet bør bedømmes mildere.⁴

Det er i juridisk teori antatt at det er en økning i antall saker som handler om styreansvar.⁵ Utviklingen beror på et sammensatt årsaksbilde. En foreslått forklaring er at forventningene til styremedlemmers profesjonalitet har økt i de senere år. Fokuset på styret som ledelses- og kontrollorgan har blitt større, noe som er viktig i sammenheng med styremedlemmers potensielle erstatningsansvar. Normen tar utgangspunkt nettopp i hvilke forventninger som kan stilles til et normalt og samvittighetsfullt styremedlem i tilsvarende situasjon.⁶ En økende frekvens av påstått og ilagt styreansvar aktualiserer et behov for å vite hvilke forventninger som stilles til styremedlemmers opptreden. Dette er viktig for utførelsen av aktsomhetsvurderingen, men også for å virke klargjørende for dem som sitter i styrer, eller vurderer å gjøre det.

1.2 Metode

De mest sentrale rettskildene som behandles i oppgaven er aksjeloven, rettspraksis og juridisk teori. Det vises også til aksjelovens forarbeider, men disse sier lite av sentral betydning for oppgavens tema.

Det foreligger i all hovedsak underrettspraksis som er relevant for problemstillingen. Lagmannsrettsdommer vil bli benyttet gjennomgående i oppgaven som rettskilde og som eksempler for å illustrere betydningen av ulike momenter. Dommene er generelt konkrete og knyttet til det aktuelle saksforhold, og gir få eller ingen prinsipielle uttalelser. Lagmannsrettsdommene kan likevel si noe om hvor forventningene til styremedlemmet plasserer en aktsomhetstærskel. Da Høyesterett i liten grad har behandlet saker om styreansvar av betydning for ansvursvurderingen etter at de någjeldende aksjelovene trådte i kraft vil lagmannsrettsdommene bli mer sentrale for fastleggelsen som gjøres.⁷

En del av den anvendte juridiske teori forholder seg til rettstilstanden før loven i 1999, men kan likevel være relevant ettersom de for oppgaven mest sentrale bestemmelsene i aksjeloven bygger på den tidligere loven av 1976. Noe svensk juridisk litteratur benyttes også. Aksjelo-

⁴ Aarum (1994) s. 221.

⁵ Perland (2013) s. 21.

⁶ Perland (2013) s. 22.

⁷ Falch (2015).

ven av 1976 var resultatet av et nordisk samarbeid, og den svenske rettstilstanden samsvarer derfor i stor grad med den norske.⁸

Norsk anbefaling for eierstyring og virksomhetsledelse vil bli nevnt. Denne gir normer og regler for børsnoterte selskaper, men kan også være relevant for andre større virksomheter.⁹

1.3 Oppgavens videre oppbygning

Først presenteres det rettslige grunnlag for styrets ansvar i aksjeselskap, med utgangspunkt i asl. §17-1(1) og de hensyn som gjør seg særskilt gjeldende på området. De rettslige rammer for styre i aksjeselskap fastlegges i oppgavens del tre. Deretter defineres og utdypes styrets plikt til forsvarlig forvaltning av virksomheten etter asl. §6-12. Bestemmelsen angir hvilke plikter som påligger styret som helhet, og disse kan belyse hvilke forventninger som kan stilles til de enkelte styremedlemmer.

I oppgavens del fire utdypes hvilke forhold som påvirker fastleggelsen av aktsomhetsnormen for det enkelte styremedlem. Styreansvar sammenlignes kort med profesjonsansvar, og det fremstilles en rekke ulike momenter som kan påvirke vurderingen av hvilke forventninger man kan ha til et normalt og samvittighetsfullt styremedlem i tilsvarende situasjon.

Oppgavens del fem påpeker kort noen mulige unnskyldningsgrunner. Dette er forhold som kan tilsi at et konkret styremedlems subjektive forhold må føre til at det bedømmes mildere enn hva som ellers ville vært tilfelle.

Avslutningsvis vil det gis noen bemerkninger til oppsummering og videre refleksjon.

⁸ Aarum (1994) s. 22-23.

⁹ Berdal (2013) s. 56.

2 Rettslig grunnlag for styrets ansvar i aksjeselskap

2.1 Aksjeloven §17-1(1)

2.1.1 Innledning

Det er "Selskapet, aksjeeier eller andre..." som kan kreve erstatning etter asl. §17-1(1) fra "... daglig leder, styremedlem, medlem av bedriftsforsamlingen, gransker eller aksjeeier.." for skade som de "...i nevnte egenskap..." uaktsomt eller forsettlig har voldt vedkommende. Det er skade voldt ved uaktsomhet som er aktuelt i foreliggende sammenheng. For å ilegge erstatningsansvar etter asl. §17-1(1) må det foreligge ansvarsgrunnlag, økonomisk tap og adekvat årsakssammenheng mellom tapet og den skadevoldende handling eller unnlatelse. Det er kun ansvarsgrunnlaget som vil bli behandlet i oppgaven.

Uaktsomhetsansvaret i §17-1(1) må for styremedlemmers vedkommende ses i sammenheng med styrets plikter slik de er definert i asl. §§6-12 og 6-13. Styrets plikt til å sørge for forsvarlig forvaltning av selskapet er gitt i asl. §6-12, og dets plikt til å holde tilsyn med selskapet i §6-13. Tilsynsansvaret i asl. §6-13 spesifiserer en del av styrets forvaltningsansvar og angir styremedlemmenes ansvar for andres handlinger og unnlatelser i forbindelse forvaltningen av selskapets virksomhet. Forvaltningsansvaret gitt i asl. §6-12 angir styret sitt direkte ansvar for egen forvaltning av selskapet.¹⁰

2.1.2 Individuelt ansvar

Pliktene som er oppstilt i asl. §§6-12 og 6-13 pålegger og utøves av styret i fellesskap, mens et eventuelt uaktsomhetsansvar vil påhvile styremedlemmene enkeltvis.¹¹ Styreansvaret er et individuelt ansvar. Dette innebærer at det er hvert enkelt styremedlem som kan finnes erstatningsansvarlig, ikke styret som sådan. Selskapet kan påføre seg selv eller andre tap grunnet brudd på lovgivning eller lignende, men det innebærer ikke nødvendigvis erstatningsansvar for styrets medlemmer. Et enkelt styremedlem blir ikke erstatningsansvarlig selv om styret har brutt sine plikter. Det konkrete styremedlem må ha opptrådt uaktsomt og det økonomiske tapet må kunne føres tilbake til denne uaktsomheten. Styremedlemmene kan ha ulike roller i og forutsetninger for sitt styrearbeid, og dette vil påvirke aktsomhetsvurderingen.

¹⁰ Woxholth (2012) s. 200.

¹¹ Perland (1999) s. 126.

Dersom flere av styrets medlemmer blir funnet erstatningsansvarlige, vil de svare solidarisk for tapet, jf. skadeserstatningsloven §5-3.

Hvor den uaktsomme handling er et styrevedtak, er det i utgangspunktet bare de styremedlemmene som har stemt for som blir erstatningsansvarlige.¹² Dersom det derimot er en konkret handling som er erstatningsbetingende vil det i utgangspunktet være det styremedlemmet som har utført handlingen som blir holdt ansvarlig. Eventuelt ansvar for de øvrige styremedlemmene vil baseres på at de ikke har ivaretatt sin plikt til tilsyn og kontroll med virksomheten i tilstrekkelig grad. Dette kan nyanseres ut i fra de konkrete forhold, men illustrerer at det er hvert enkelt styremedlems befatning med de erstatningsbetingende forhold som skal vurderes.

2.1.3 I den nevnte egenskap

Det er kun skade voldt ”... i den nevnte egenskap...” som kan kreves erstattet. Med dette menes at det er en forutsetning for å pålegge ansvar at styremedlemmet i anledning den skadevoldende atferd opptrådte i egenskap av å være styremedlem. Dette må ses i lys av hvilke oppgaver styret er tillagt i loven. Videre må det tas i betraktning hvilken rollefordeling som ellers er valgt mellom selskapets ulike organer, særlig i de tilfeller hvor et styremedlem innehar flere roller i samme selskap.¹³

Vilkåret om at skaden må være voldt i egenskap av å være styremedlem kan få aktualitet når styremedlemmet også er ansatt i selskapet. I dom LB-2012-11448 ble anførsel om at et styremedlem måtte holdes ansvarlig etter asl. §17-1(1) avvist. Kravets grunnlag var at selskapet hadde påført en kontraktsmotpart tap ved overdreven fakturering tidlig i kontraktsperioden. Anførselen kunne ikke føre frem ettersom faktureringen ble foretatt i rollen som ansatt, ikke som styremedlem.

Styrets forvaltningsansvar er spesifikt tillagt styret. Dette medfører at det skal utføres av styremedlemmene nettopp i deres rolle som styremedlem. Vilkåret om at skaden skal være voldt i egenskap av å være styremedlem vil derfor ofte ikke være mest problematiske vilkåret hva gjelder brudd på styrets forvaltningsansvar. Det kan likevel måtte vurderes, spesielt dersom det er snakk om et lite selskap hvor det kan være rolleblanding blant selskapets aktører.

¹² Andenæs (2006) s. 657.

¹³ Andenæs (2006) s. 656.

2.1.4 Hvem man blir ansvarlig overfor

Det er en vid krets av aktører som kan kreve erstatning fra styremedlemmer i aksjeselskap etter asl. §17-1(1). De fleste saker om erstatningskrav mot styremedlemmer anlegges av selskapet kontraktsmotparter, selskapet selv, dets konkursbo, eller selskapets aksjonærer.¹⁴

Aksjeloven §6-12 oppstiller styrets plikter overfor selskapet. Det er derfor i første rekke selskapet styremedlemmene vil komme i ansvar overfor ved brudd på bestemmelsen. Styremedlemmers uaktsomme brudd på styrets forvaltningsplikt står nærmest til å forårsake tap for selskapet selv. Det er generalforsamlingen som avgjør om det skal fremmes erstatningskrav fra selskapet mot styrets medlemmer, jf. asl. §17-3(1).

Det følger av asl. §17-6 at aksjeeiere, kreditorer eller andre som har lidt tap som følge av at selskapet er påført tap er bundet av selskapets skadeoppgjør, og deres krav står tilbake for selskapets tap. Dette innebærer at andre enn selskapet som har lidt tap fordi selskapet er påført tap må søke dekning for sine krav fra selskapet. I denne situasjonen kan ikke aksjeeiere, kreditorer og andre anlegge erstatningskrav mot styrets medlemmer med mindre de har lidt et særskilt tap, eller selskapet velger ikke å fremme erstatningskrav mot styremedlemmene.¹⁵ Bakgrunnen for dette er at skadevolder ikke skal behøve å betale samme tapet flere ganger.¹⁶

Aksjeloven §17-1(1) åpner også for at styremedlemmer kan komme i ansvar direkte overfor selskapets kontraktsmotparter, dersom selskapet ikke oppfyller sine forpliktelser overfor dem. Styrets plikt til forsvarlig forvaltning av virksomheten innebærer at styret har en plikt til å påse at selskapet ivaretar sine forpliktelser overfor tredjemenn. Det er fastslått i rettspraksis at en kontraktsmotpart sitt krav mot et styremedlem ikke er subsidiært i forhold til selskapet sitt ansvar overfor kontraktsmotparten.¹⁷ Dette innebærer at en kontraktsmotpart kan gå til sak direkte mot et styremedlem uten først å søke dekning hos selskapet.

Som et eksempel ble styreleder i et transportselskap i saken LB-2013-170795 funnet personlig erstatningsansvarlig etter asl. §17-1(1) for tap en kontraktsmotpart hadde lidd fordi verksted-tjenester transportselskapet hadde bestilt, ikke ble betalt. Transportselskapet hadde på bestillingstidspunktet dårlig økonomi, og styrelederen måtte ha forstått at selskapet ikke ville ha mulighet til å gjøre opp for seg. Saken omhandlet brudd på asl. §3-5, men det samme vil gjelde dersom det er brudd på asl. §6-12 som fører til at en kontraktsmotpart ikke får oppgjør.

¹⁴ Falch (2015).

¹⁵ LF-2009-47256.

¹⁶ Perland (1999) s. 132.

¹⁷ Perland (2013) s. 26.

2.1.5 Tidsperspektiv

Ved enhver uaktsomhetsvurdering vil tiden for den skadevoldende handling eller unnlatelse stå sentralt. En skal dømmes ut ifra ens forutsetninger på handlingstidspunktet, og ikke i etterpåklokskapens lys.¹⁸ Et styremedlem kan bli erstatningsansvarlig grunnet en enkeltstående handling eller unnlatelse, men også grunnet et uforsvarlig handlingsmønster over tid.

I de tilfeller den skadevoldende atferd er et handlingsmønster over tid kan fastleggelsen av aktsomhetsnormen være utfordrende. Dette fordi det ofte vil være utfordrende å eksakt tidfeste tidspunktet opptreden overtrådte grensen for uaktsomhet. Dette gjør seg spesielt gjeldende hva gjelder til styrets ansvar for selskapets forvaltning. Forvaltningsansvaret forholder seg til konkrete styrevedtak, men også til det helhetlige bildet av hvordan styret har organisert og gjennomført sitt arbeid med å lede selskapet. Vurdering av det konkrete hendelsesforløpet vil derfor ofte stå sentralt ved vurderingen et styremedlems aktsomhet ved utøvelsen av styrets forvaltningsplikt.

2.2 Hensyn som gjør seg gjeldende ved aktsomhetsvurderingen

2.2.1 Ansvarsbegrensningen i aksjeselskaper

Ett aspekt ved aksjeselskapsformens formål er at risikoen som tas i selskapets virksomhet skal distanseres fra selskapets eiere. Definisjonen på aksjeselskap, slik man finner den i asl. §1-1(2), sier at aksjeselskap er ethvert selskap hvor ingen av deltakerne har "... personlig ansvar for selskapets forpliktelser...". Dette innebærer at aksjeeierne ikke må gjøre større innskudd i selskapet enn det som følger av aksjetegningsgrunnlaget og at aksjeeierne ikke svarer for kreditorenes krav overfor selskapet. Aksjeeiernes begrensede heftelse skiller særlig aksjeselskapsformen fra andre organisasjonsformer.¹⁹ Dette er for å kunne skape grobunn for vekst og god utnyttelse av samfunnets økonomiske ressurser.

Oppgaven behandler situasjonen hvor en av selskapets aktører, et styremedlem, kommer i personlig ansvar for tap som er voldt ved at styremedlemmet har opptrådt uaktsomt. Muligheten for å pålegge styremedlem i aksjeselskap personlig erstatningsansvar kan ha flere begrunnelser, men mest sentralt står hensynet til selskapets kreditorer. Disse må kunne ha tillit til at styret oppfyller de plikter de er pålagt, slik at kreditorene får dekket sine krav. Styret har etter

¹⁸ Aarum (1994) s. 336.

¹⁹ Ot.prp.nr.23 (1996-1997) s. 14.

aksjeloven vidtgående myndighet knyttet til dets oppgaver og ansvar. Disse må ses i sammenheng; for å oppfylle de oppgaver styret er pålagt må styret ha en viss myndighet, og misbruk av myndigheten kan føre til personlig ansvar.²⁰

2.2.2 Andre reelle hensyn

Det er videre naturlig å spørre seg hvilke reelle hensyn som gjør seg gjeldende ved vurderingen av hva som med rimelighet kan forventes av et normalt og samvittighetsfullt styremedlem.

Når ansvar ilegges for skade voldt ved uaktsom opptreden, pekes det også på at det fantes en aktsom måte å opptre på – og at denne handlemåten ville ivaretatt de aktuelle beskyttelsesverdige interesser bedre. Den grunnleggende, bakenforliggende interesse som skal ivaretas gjennom styrets forvaltningsarbeid er beskyttelse av selskapskapitalen.²¹ Ved å beskytte selskapskapitalen ivaretas interessene til selskapets eiere og kreditorer.

Det er mange ulike hensyn som kan vurderes ved fastleggelsen av en aktsomhetsnorm. Når aktsomhetsnormen skal fastlegges i sammenheng med brudd på styrets forvaltningsplikt kan hvilke risiki som tas i virksomheten, enten ved virksomhetens art eller ved styrets enkelte avgjørelser, spille en rolle ved vurderingen.²² Et lite risikovillig styre er ikke nødvendigvis det beste styret, og dette må tas i betraktning når det skal vurderes hvorvidt et styremedlem har opptrådt uaktsomt.

Hensynet til selskapets kreditorer har blitt nevnt som en vesentlig begrunnelse for styreansvaret.²³ Kreditorene må kunne ha tillit til styret oppfyller lovens vilkår, slik at de kan være trygge på at deres krav vil bli dekket. Hensynet til selskapets kreditorer har generelt en sentral posisjon i aksjeselskapsretten. Denne posisjonen viser seg særskilt her, ettersom styreansvaret gir en ytterligere mulighet for dekning dersom det skulle være misligheter i ledelsen av selskapet.

Selskapsinteressen utgjør også et bærende hensyn i denne sammenheng. Hva som er i selskapets interesse er ikke klart definert gjennom rettskildebildet. Et perspektiv er at selskapets interesse er summen av alle aksjeeiernes interesser. Alle selskapets aksjeeiere har imidlertid ikke nødvendigvis sammenfallende interesser, og styret må etterstrebe en balansegang mellom

²⁰ Woxholth (2012) s. 200.

²¹ Perland (1999) s. 128.

²² Dotevall (2008) s. 143-145.

²³ LB-2008-120826.

de ulike interesser. Hensynet til kreditorer må ivaretas, og det kan etter forholdene være andre interesser som bør inngå i et vurderingsgrunnlag, som sysselsetting, miljøhensyn og et generelt hensyn til virksomhetens stabilitet.

Aksjeeiernes interesse i å få avkastning på sin investering synes like fullt sentralt for selskapesinteressen. Avkastning utover det som kan oppnås ved innskudd i bank vil ofte nødvendigjøre at det tas en viss risiko ved ledelsen av selskapet. Unnlatelse av å gjøre dette vil kunne påvirke selskapets interesser negativt.²⁴ Hva som ligger i selskapets interesse er ikke alltid konkret og entydig. Styret må avveie ulike, til dels motstridende, hensyn mot hverandre når de legger kursen for selskapets ledelse.

I generell erstatningsrett tillegges gjerne preventive hensyn noe vekt. Hvorvidt styreansvar har preventiv virkning er vanskelig målbart, men det kan tenkes å ha en effekt for å få styremedlemmer som står på terskelen til spekulativ atferd til å revurdere. Dette hensynets rolle i en konkret vurdering kan sjeldent tenkes å være stor, men styreansvarets eksistens og praktisering kan nok i seg selv ha en preventiv funksjon.

Det gjennomgående hensyn er at ulike aktører; selskapets eiere, kreditorer og tredjemenn, skal kunne stole på at aksjeselskapsstrukturen fungerer som forutsatt.

²⁴ Aarum (1994) s. 326.

3 Styrets forvaltningsplikter

3.1 Rettslige rammer for styrets plikter

Alle aksjeselskaper skal ha et styre, jf. asl. §6-1(1). Styremedlemmene velges av selskapets eiere i generalforsamling, jf. asl. §6-3(1), og i visse tilfeller av og blant selskapets ansatte, jf. asl. §6-4. Forvaltningen av selskapet hører under styret, jf. asl. §6-12, og styret er pliktige å føre tilsyn med daglig leder og virksomheten for øvrig etter asl. §6-13. Når selskapet har daglig leder er det denne som står for den daglige ledelse av selskapets virksomhet, jf. asl. §6-14(1), mens saker av uvanlig art eller stor betydning ligger til styret, jf. asl. §6-14(2). Daglig leder ansettes normalt av styret, dersom ikke annet er bestemt i vedtektene, jf. asl. §6-2(2).

Generalforsamlingen er aksjeselskapets øverste organ, jf. asl. §5-1(1). Det er her aksjeeierne går gjennom selskapets virksomhet og peker ut veien videre gjennom generalforsamlingsvedtak. Dersom generalforsamlingen avholdes som møte, har selskapets styre plikt til å møte opp, og rett til å uttale seg, jf. asl. §5-4. Etter asl. §5-15 er styremedlemmer ilagt opplysningsplikt om bestemte aspekter av selskapets forhold, dersom en aksjeeier krever det.

Generalforsamlingen har instruksjons- og omgjøringsmulighet overfor styret, men generalforsamlingens myndighet utøves bare aktivt i møte eller under forenklet generalforsamling.²⁵ Generalforsamlingens vedtak er bindende for styret. Styrets medlemmer er representanter for selskapets eiere, og i mange aksjeselskaper tas alle overordnede beslutninger i styret.

Også selskapets vedtekter setter en ramme for styrets virksomhet, ved at selskapets virksomhet der skal være definert, jf. asl. §2-2(1). Styrets forvaltning av selskapet må ligge innenfor den virksomhet som er oppgitt i vedtektene, og styret skal overholde vedtak truffet av generalforsamlingen, såfremt disse ikke strider mot lov eller selskapets vedtekter.²⁶

Det er styret som i første rekke representerer selskapet overfor tredjemenn; det ”... representerer selskapet utad og tegner dets firma”, jf. asl. §6-30. Dette innebærer at det er styret som signerer avtaler inngått med tredjemenn på selskapets vegne, og representerer det ved eventuelle rettergangsskritt.²⁷

²⁵ Jf. asl. §5-1 jf. §5-7.

²⁶ Jf. asl. §6-28(2).

²⁷ Aarbakke (2012) s. 533-534.

Selskapets generalforsamling kan treffe vedtak om å holde styrets medlemmer skadesløse. Omfanget av et slikt vedtak kan variere noe, men vil ofte innebære at selskapet binder seg til ikke å rette erstatningskrav mot styrets medlemmer, og til å dekke eventuelle erstatningskrav mot styremedlemmene fra andre enn selskapet. Det kan også innebære at selskapet tegner styreansvarsforsikring. Dersom selskapet har tegnet styreansvarsforsikring for medlemmene i styret, vil forsikringen dekke erstatningskrav rettet mot styremedlemmene.²⁸

Et slikt ansvarsfritak er nevnt i asl. §§17-4 og 17-5, som gir regler om tilfeller hvor enkelte aksjeeiere eller generalforsamlingen kan holde styremedlemmene ansvarlige selv om det foreligger et vedtak om ansvarsfrihet for styremedlemmene. Ansvarsfritak vil ikke bli videre behandlet i oppgaven.

De momenter som kan gjøre seg særskilt gjeldende for ansattrepresentanter i styre, eller styrets forhold til en eventuell bedriftsforsamling behandles ikke videre.

3.2 Aksjeloven §6-12

3.2.1 Generelt

Aksjeloven §6-12 handler om styrets rett, ansvar og plikter relatert til styrets egen forvaltning av selskapet. Bestemmelsen er utpreget generell og skjønnsmessig formulert. Dette er naturlig fra lovgivers side da bestemmelsen skal gi veiledning for hvordan styrets virksomhet skal være i alle typer aksjeselskaper, hvilket er en svært uensartet gruppe.

Plikten til forsvarlig forvaltning av selskapet som beskrives i asl. §6-12, påligger styret som kollegialt organ. For å kunne vurdere hvilke forventninger man med rimelighet kan ha til et normalt og samvittighetsfullt styremedlem er det nødvendig å vite hva som forventes av styret som helhet. Styre i aksjeselskap har mange ansvarsoppgaver og plikter, hvorav de mest sentrale og overordnede finnes i asl. §6-12.

Formuleringene i asl. §6-12 er angitt som pliktregler ved bruk av "...skal...", og det gis i bestemmelsens ulike ledd anvisning på skjønnsmessige vurderingstema. Disse utpeker rettslige terskler ved bruk av ord som "...nødvendig..." og "...forsvarlig...". Dette er tvingende, obligatoriske regler, hvor man må tolke lovens formuleringer for å komme frem til innholdet i pliktene man er pålagt som medlem av styret.

²⁸ Aarum (1994) s. 95-96.

I første ledd finnes regelen om at selskapet forvaltning hører under styret, og at styret skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten. I annet ledd er det styrets ansvar for planer og retningslinjer som angis, og i fjerde ledd finner man styrets ansvar for å iverksette undersøkelser dersom dette skulle finnes nødvendig.

Bestemmelsens femte ledd omhandler styrets forhold til selskapets eventuelle bedriftsforsamling, og har liten interesse i sammenhengen.

3.2.2 Forsvarlig forvaltning av virksomheten

At selskapets forvaltning er lagt til styret innebærer at styret er pålagt det generelle ansvar for hele selskapets virksomhet, ”... herunder det overordnede ansvar for den forretningsmessige driften”.²⁹ Styret har rett til på egenhånd å forvalte selskapet, og kan ta avgjørelser på alle områder som ikke i loven eller vedtektene er tillagt et annet selskapsorgan.

Som et minstemål må styret sørge for at selskapets virksomhet ligger innenfor rammene gitt av vedtekter, lovgivning og generalforsamlingens vedtak. Opprettholdelse av selskapskapitalen og å sikre utbytte til aksjeeierne skal ligge som en grunnleggende målsetting for styrets virksomhet.³⁰ Forvaltningsplikten innebærer også at ansvar og kompetanse som ikke i lov eller vedtekter er lagt til selskapets andre organer, vil falle på styret.³¹

Det gjelder et generelt krav om at hele selskapets forvaltning etter asl. §6-12, altså ledelsen av selskapet, må være forsvarlig og lojalt motivert. Forsvarlighetskravet følger av lovens system, da et slikt krav er forutsatt i asl. §§17-1(1) og 19-1.³² Plikten til å sørge for forsvarlig forvaltning av virksomheten ligger som en rettesnor for hele styrets virksomhet. At selskapets forvaltning må være forsvarlig angir et skjønnsmessig vurderingstema som i seg selv gir liten veiledning. Noe kan en likevel ta med seg; man har som medlem i styre i aksjeselskap en viss plikt til å handle, og man må generelt ha en forretningsmessig grunn til å handle slik man gjør.

Dersom styret i selskapets vedtekter eller i instruks fra generalforsamling har retningslinjer eller påbud om hvordan styremedlemmenes forsvarlige forvaltning av virksomheten skal arte seg, kan det bli vurdert som brudd på asl. §6-12 å ikke overholde dette.

²⁹ NOU 1996:3 s. 136.

³⁰ Woxholth (2012) s. 201.

³¹ Aarbakke (2012) s. 478.

³² Aarbakke (2012) s. 479.

3.2.3 Forsvarlig organisering av virksomheten

At styret skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten innebærer at det er styrets ansvar å påse at selskapets interne struktur og oppbygning er ordnet på en måte som er egnet til å ivareta selskapets interesser på en ordentlig måte. Et aspekt ved dette er å sørge for at administrasjonen har nok midler til å løse de oppgaver den er tillagt, og at det er nok ansatte med rette kvalifikasjoner.³³

Styrets plikt til å sørge for at selskapets virksomhet er organisert på en forsvarlig måte er en overordnet plikt relatert til selskapets struktur. Når det vurderes om selskapet er forsvarlig organisert kan det være naturlig å se dette i sammenheng med styrets ansvar for planer og retningslinjer etter annet ledd. Forsvarlig organisering av virksomheten forutsetter at styret har ordnet selskapets forhold slik at de planer og retningslinjer som fastsettes kan gjennomføres.

Plikten til forsvarlig organisering kan også innebære en plikt til å gjøre forandringer ettersom virksomheten utvikler seg. Virksomhetens art og omfang påvirker hva som skal ses som forsvarlig forvaltning og organisering, og det ligger under styrets plikt å tilpasse organiseringen av virksomheten til selskapets forhold slik de til enhver tid er.

Den faktiske organiseringen kan delegeres til daglig leder eller øvrig administrasjon, men det fritar ikke styret fra sin plikt til å sørge for at virksomheten er forsvarlig organisert. Styret må gripe inn dersom ikke organiseringen blir gjennomført på en forsvarlig måte.

3.2.4 Planer og retningslinjer

I §6-12(2) sies det at styret i "...nødvendig utstrekning..." skal fastsette planer og budsjetter for selskapets virksomhet. Videre er det gitt at styret "...kan..." fastsette retningslinjer for selskapets virksomhet. Styret er ikke pliktig å fastsette slike retningslinjer, men i selskaper med omfattende virksomhet kan dette være påkrevd for å oppfylle kravet om forsvarlig organisering i første ledd.³⁴ Dersom styret gir slike retningslinjer er styret og selskapets administrasjon bundet av retningslinjene frem til styret eventuelt endrer eller opphever dem.³⁵

Planer og budsjetter som styret utarbeider etter bestemmelsen gir et godt utgangspunkt for å utøve styrets tilsynsplikt etter asl. §6-13. Regelen i asl. §6-12(2) illustrerer sammenhengen i

³³ Aarbakke (2012) s. 479.

³⁴ NOU 1996:3 s. 136.

³⁵ NOU 1996:3 s. 137.

asl. §6-12 som helhet. Den overordnede plikten er forsvarlig forvaltning av virksomheten, og de videre reglene er presisering av denne. Styret må ha klarlagte planer og forventninger til selskapets øvrige ledelse, holde seg informert om hvorvidt disse blir gjennomført, og igangsette undersøkelser dersom man får indikasjoner på at ting ikke er som de skal.

3.2.5 Styrets ansvar for å holde seg informert om selskapets økonomiske stilling

Styret skal, etter §6-12(3), holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og plikter å påse at selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll. Styret er pålagt en aktivitetsplikt, det kan ikke sette seg tilbake og avvente informasjon fra selskapets administrasjon. Regelen om styrets plikt til å holde seg informert om selskapets økonomiske stilling kan være naturlig å se i sammenheng med en rekke andre regler og plikter som pålegges styret andre steder i aksjeloven og for øvrig i lovverket. Dette fordi god overholdelse av disse reglene ofte forutsetter at man er godt informert om virksomheten som sådan.

Etter asl. §6-14(4) har daglig leder ansvar for at selskapets regnskap er i overenstemmelse med lov og forskrifter, og at formuesforvaltningen er ordnet på betryggende måte. Daglig leders ansvar er det umiddelbare ansvaret for formuesforvaltningen. Med dette menes at daglig leder er pliktig til å sørge for at det utarbeides utkast til årsregnskap til rett tid, at systemer for internkontroll gjennomføres som forutsatt, og annet som står i direkte sammenheng med selskapets bokføring og økonomiforvaltning. Ansvaret er i en viss grad overlappende med det som er pålagt styret etter asl. §6-12(3), men styrets plikter er i større grad overordnede.

Med "...betryggende kontroll.." i asl. §6-12(3) menes ikke den kontroll med selskapets økonomi som er pålagt selskapets revisor, men en intern kontroll som skal utføres av selskapets egne ansatte.³⁶ Styret blir her pålagt ansvar for at det foreligger tilstrekkelige interne kontrolltiltak, og plikt til å holde seg orientert om hvordan slike kontrolltiltak etterleves innad i selskapet. Styret har det overordnede ansvar for at selskapet har en formuesforvaltning som inngir trygghet, mens konkret gjennomføring og detaljnivået er overlatt til daglig leder.

Ved revisjon av årsregnskapet har revisor et ansvar for å påse at selskapets formuesforvaltning er betryggende ordnet og at selskapet har forsvarlig internkontroll, etter revisorloven §5-1. Dette er et selvstendig ansvar for revisor, og forminsker ikke ansvaret til verken styret eller daglig leder. Revisors lovpålagte ansvar innebærer at styrets medlemmer skal kunne stole på at det revisor fremlegger faktisk stemmer, men styrets ansvar for betryggende kontroll med

³⁶ Aarbakke (2012) s. 487.

selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning går utover det som skal fremlegges av revisor.

3.2.6 Styrets ansvar for å iverksette undersøkelser

I §6-12(4) sies det at styret iverksetter de undersøkelser det ”...finner nødvendig...” for å kunne utføre sine oppgaver. Slike undersøkelser skal iverksettes dersom ett eller flere styremedlemmer krever det. Plikten til å gjøre undersøkelser forholder seg til det som er det enkelte styremedlems naturlige oppgaver.³⁷ Dersom et styremedlem har et særlig ansvar for å ivareta en del av styrearbeidet eller selskapets virksomhet vil det være naturlig at dette styremedlemmet ber om at det igangsettes undersøkelser innen dette område. Det er styret som helhet som iverksetter undersøkelser, ikke de enkelte styremedlemmer. Krav om undersøkelser skal fremsettes for styret, som så tar en beslutning og iverksetter denne.

Slike undersøkelser vil gjerne være rettet mot selskapets daglige ledelse, og vil ofte være et ledd i styrets arbeid innenfor det ansvarsområde undersøkelsene iverksettes i.³⁸ Undersøkelsene kan foretas av styret selv, eller settes ut til en ekstern aktør.³⁹

3.2.7 Forholdet til asl. §6-13

Det vil ofte være naturlig å se styrets undersøkelsesplikt i samspill med dets tilsyns- og kontrollansvar etter asl. §6-13. At styret har plikt til å holde tilsyn med selskapets virksomhet følger allerede av det generelle forvaltningsansvaret i asl. §6-12(1), men utdypes og presiseres i asl. §6-13. Det sies her at styret skal føre tilsyn med den daglige ledelse og virksomheten for øvrig, og at styret kan fastsette instruks for den daglige ledelse.

I bestemmelsens tredje ledd gis det en regel om at i selskaper som bare har en aksjeeier skal styret sørge for at avtaler mellom aksjeeier og selskapet blir nedtegnet skriftlig. Styret er pliktige til å sørge for at selskapet har rutiner for å ivareta dette, men dette medfører ikke en plikt til styrebehandling av hver enkelt avtale.⁴⁰ Regelen må være for å sikre etterrettelighet og at en eneaksjeeier ikke utnytter sin stilling til å prioritere egne interesser over kreditorenes interesser.

³⁷ Andenæs (2006) s. 657.

³⁸ Aarbakke (2012) s. 487.

³⁹ NOU 1992:29 s. 152.

⁴⁰ Aarbakke (2012) s. 490.

At styret fører tilsyn og kontroll med virksomheten må sies å være en forutsetning for god etterlevelse av styrets forvaltningsplikt, da dette gir god mulighet for å undersøke om styrets beslutninger blir gjennomført og etterlevd. Det er styret som setter kursen for selskapets virksomhet, men det er normalt ikke involvert i den daglige virksomheten. Styrets rett og plikt til å føre kontroll og tilsyn med den daglige ledelse og selskapets virksomhet for øvrig avhjelper dette og gir styret større mulighet til kontakt med den daglige virksomhet som foregår i selskapet.

3.2.8 Forholdet til asl. §§3-4 og 3-5

Selskapet er etter asl. §3-4 pålagt å til enhver tid ha forsvarlig egenkapital og likviditet. Det er i første rekke styret som har ansvar for å ivareta dette, og styret må etter asl. §3-5 "...straks behandle saken..." dersom det må antas at egenkapitalen er lavere enn forsvarlig. Dette innebærer at styret må ta en løpende og samlet vurdering av selskapets kapitalgrunnlag og økonomiske stilling. Bestemmelsen er skjønnsmessig formulert, og dens viktigste funksjon kan synes å være å gi styret og selskapets øvrige ledelse oppfordring til aktivt å ta stilling til selskapets økonomiske situasjon.⁴¹

For å kunne ta stilling til hvorvidt egenkapitalen er lavere enn forsvarlig må styret ha tilstrekkelig informasjon. Dersom styret ikke har tilstrekkelig informasjonsgrunnlag ved den påkrevde vurdering etter asl. §3-4, kan dette medføre brudd på asl. §6-12(3). Dette medfører også at desto nærmere selskapet kommer grensen for forsvarlig egenkapital, desto strengere blir plikten til å holde seg informert etter asl. §6-12(3).

3.2.9 Styrets adgang og plikt til å ta risiko

Forsvarlig forvaltning innebærer en plikt til å ta risiko, sett i sammenheng med virksomhetens omfang og art. Styremedlemmenes plikt til forsvarlig forvaltning innebærer at de må ha et bevisst forhold til risikoen som tas i virksomheten, og avgjørelser om å igangsette tiltak med høy grad av tilhørende risiko må være tatt på bakgrunn av et godt gjennomtenkt og vel belyst vurderingsgrunnlag for å holde styremedlemmene fri for ansvar. Dersom et tiltak selskapet har satt i gang på bakgrunn av en styrebeslutning gir tap i stedet for overskudd fører ikke dette nødvendigvis til erstatningsansvar for styrets medlemmer. Et eventuelt ansvar for styremedlemmene må knytte seg til hvorvidt de har opptrådt uaktsomt i relasjon til forholdene rundt beslutningen, eller innholdet i den.

⁴¹ Woxholth (2012) s. 127.

Risikoen som tas ved avgjørelse om å gå i gang med et tiltak må avveies mot hvilken nytte tiltaket forventes å gi selskapet. En slik balanse etterstrebes både i grundigheten og omfanget av saksbehandlingen, og innholdet av beslutningen i seg selv. Virksomhetens formål kan gi veiledning her. Formålet er ofte vagt formulert, men dersom innholdet i en avgjørelse styret har tatt ligger på grensen til eller utenfor selskapets definerte formål kan dette tale i retning av at det ligger utenfor forsvarlig forvaltning av virksomheten.

Informasjonsgrunnlaget vil være sentralt i vurderingen av hvorvidt risikoen som tas i styret ved avgjørelsen om å igangsette et tiltak går utover hva som kan vurderes som forsvarlig forvaltning. Vurderingen er hvorvidt det er foretatt en godt informert avgjørelse i selskapets interesse.⁴² Dersom det blir aktuelt med erstatningsansvar vil dette ofte forholde seg til misligholdelse av styrets ansvar for å holde seg informert etter asl. §6-12(3) fremfor en eventuell overdreven risiko tatt ved avgjørelsen.

Domstolene har vist seg tilbakeholdne med å illegge personlig erstatningsansvar for innholdet i risikobetonte avgjørelser.⁴³ Dette kan ses i sammenheng med styrearbeidets karakter av å ha myndighet i forholdsmessig relasjon til ansvar. Styremedlemmer i et aksjeselskap skal ikke være bekymret for å bli sanksjonert for å ha tatt en sjanse for å fremme selskapets interesser så lenge denne ble tatt på bakgrunn av et forsvarlig informasjonsgrunnlag.

3.2.10 Styrets adgang og plikt til delegering

Styrets arbeid kan etter forholdene bli omfattende, og styret kan ikke klare å utføre alle gjøremål selv. Deler av styrets virksomhet kan delegeres til et spesifikt styremedlem, eller noen med spesiell kompetanse som står utenfor styret.⁴⁴ Delegeringen i seg selv innebærer ikke ansvarsfritak. Styret må påse at delegeringen er forsvarlig, og det må føres kontroll med at den delegerte virksomheten foregår som forutsatt.

Styrets delegering må ligge innenfor lovens grenser, det kan ikke delegere bort de oppgaver som er det spesifikt tillagt i loven. Når styret eksempelvis skal gjøre et vedtak er det naturligvis styremedlemmene selv som må gjøre selve vedtaket, og de må ha satt seg tilstrekkelig inn i saken. Det er ingenting i veien for at forberedelsen av vedtaket settes ut til noen utenfor styret, og vedtakets konkrete gjennomføring vil ofte falle på andre i selskapets ledelse. Styrets ansvar strekker seg ikke til alle aspekter ved det arbeidet som utføres av dem det er delegert

⁴² Aarum (1994) s. 345.

⁴³ Aarum (1994) s. 331 og Falch (2015).

⁴⁴ Aarum (1994) s. 218.

til. Styrets plikt består i å gjøre informerte valg rundt delegeringen og til å holde seg informert om hvordan den blir gjennomført.

I enkelte situasjoner kan det være ansvarsbetingende å ikke delegere oppgaver til noen med særskilt ekspertise, dersom styrets medlemmer selv ikke har de nødvendige forutsetninger til å gjennomføre oppgavene på en tilfredsstillende måte.⁴⁵ I en dom LG-2007-21395 ble flere av styrets medlemmer ilagt erstatningsansvar etter asl. §17-1(1) for mislighold av sine plikter etter asl. §§3-4 og 3-5. Styremedlemmene ble ikke hørt med at de ikke klarte å gjøre seg nytte av det tilgjengelige regnskapsmateriale, fordi deres inaktivitet rundt deres egen manglende forståelse av regnskapsmaterialet uansett ville være brudd på deres plikt etter asl. §6-12(3). Styremedlemmene forsto ikke hva som stod i regnskapsmaterialet, og de burde ha hentet inn hjelp for å forstå selskapets økonomiske situasjonen bedre. Unnlatelse av å gjøre dette ble vurdert som brudd på styrets plikt til å holde seg informert om selskapets økonomiske situasjon.

Dersom styret har delegert en del av sin forvaltningskompetanse vil deres kontroll- og tilsynsansvar etter asl. §6-13 aktualiseres i større grad. I enkelte tilfeller kan dette innebære en skjerpelse av ansvaret, sett hen til hvor sentrale og omfangsrike de delegerte oppgavene er. Delegeringen kan tilbaketrekkes.

⁴⁵ Andenæs (2006) s. 657.

4 Forhold som påvirker aktsomhetskravet for det enkelte styremedlem

4.1 Innledning

4.1.1 Generelt

Som skissert innledningsvis skal uaktsomhetsnormen ”... fastsettes ut fra de forventninger som med rimelighet kan stilles til et normalt og samvittighetsfullt styremedlem i tilsvarende situasjon.”⁴⁶ Det må tas stilling til hvilke forventninger man kan ha til noen som har påtatt seg en spesifikk rolle, med tilhørende ansvar og plikter, men også myndighet til å forvalte virksomhet og verdier.

Det skal foretas en samlet, objektiv vurdering av hva som forventes sett i henhold til den konkrete virksomhetens forhold og styremedlemmets rolle. Vurderingen som foretas er en konkret skjønnsmessig helhetsvurdering for hvert tilfelle. Hovedregelen er at terskelen for uaktsomhet fastsettes konkret også for hvert enkelt styremedlem i samme sak.⁴⁷ Det er ens opptreden i rollen som styremedlem som bedømmes, men det er ikke umiddelbart klart hvilke forventninger som naturlig følger med rollen.

Videre vil styreansvarets særlige vesen utdypes, med henblikk på dets karakter av ansvar for forventninger som has til rollen som styremedlem. Det er en rekke ulike momenter som påvirker hva som kan forventes av et normalt og samvittighetsfullt styremedlem, det vil videre forsøkes å trekke ut noe generelt om hvordan de ulike momenter vil påvirke plasseringen av en aktsomhetsterskel i et konkret tilfelle.

Aksjelovens §6-12(1) gir en overordnet plikt til å sørge for slik forvaltning at det tilrettelegges for god oppfyllelse av alle styrets plikter, både de lovpålagte og ulovfestede. Det er uttalt i rettspraksis at enhver overtredelse av andre helt klare og objektive regler som legger plikt på styremedlemmene ikke automatisk vil medføre at brudd ses på som uaktsomt.⁴⁸ Blikket må trekkes tilbake til §6-12 og det overordnede; spørsmålet er om disse pliktbruddene har grunn-

⁴⁶ Perland (2013) s. 23.

⁴⁷ Perland (1999) s. 126-127.

⁴⁸ For eksempel LB-2014-134597.

lag i bakenforliggende uforsvarlig forvaltning, eller om virksomhetens art og omfang tilsier at en del må tåles før det kan tales om uaktsomhet.

Ansvar for styrets avgjørelser, handlinger og eventuelle unnlaterelser ligger i utgangspunktet på styret som helhet. Styrets enkelte medlemmer har ingen individuelle fullmakter eller kompetanse etter alminnelige rettsregler, selv om de kan ha fått dette delegert fra styrekollegiet.⁴⁹ At plikten til forsvarlig forvaltning av selskapet positivt sett ligger på styret, mens den negative sanksjonen, det personlige erstatningsansvaret, ligger på styrets medlemmer individuelt, skaper en form for spenningsfelt. Dette må utfylles i vurderingen av det enkelte styremedlems utøvelse av sin personlige rolle som medlem av styret.

Ved helhetsvurderingen som gjennomføres vil ikke ethvert normbrudd føre til ansvar, det er de uaktsomme normbrudd som rammes. Reglene styrets medlemmer er underlagt følger med rollen styremedlemmene frivillig binder seg til gjennom avtale. Styremedlemmene velger å tre inn i en rolle som medfører ansvar for å overholde plikter, og hvor man risikerer å bli sanksjonert med erstatningsansvar dersom pliktene uaktsomt tilsidesettes. Dette skaper et generelt grunnlag for fastleggelse av en konkret aktsomhetsterskel.

En utfordring som møtes på ved vurderingen av uaktsomt brudd på forsvarlig forvaltning er at vurderingen ser annerledes ut, ut i fra hvor man står. I asl. §6-12s vinkel er det styret som er pålagt plikten, og styret som er ansvarlig for brudd på den. Fra asl. §17-1(1)s vinkel er utgangspunktet for vurderingen culpaansvaret, som setter det konkrete individets stilling i sentrum. At styret i utgangspunktet bærer sitt ansvar kollegialt gir derfor lite i en culpavurdering. Denne utfordringen avhjelpes ved å vurdere styrets arbeid som helhet, og de øvrige styremedlemmenes forhold, i sammenheng ved fastleggelsen av en konkret aktsomhetsnorm for et enkelt styremedlem.

4.1.2 Forholdet til profesjonsansvar

Erstatningsansvaret som kan pålegges styremedlemmer etter asl. §17-1(1) kan sammenlignes med et profesjonsansvar.⁵⁰ De profesjonsansvar som foreligger for blant annet leger, eiendomsmegler og advokater er på samme måte som styreansvaret et uaktsomhetsansvar knyttet til brudd på spesifikke og fastlagte plikter, med blick på hva som forventes av en person som

⁴⁹ Berdal (2013) s. 55.

⁵⁰ Woxholth (2012) s. 305.

innehar en slik rolle. Profesjonsansvar er en samlebetegnelse på et skjerpet uaktsomhetsansvar som gjelder for noen yrkesgrupper.⁵¹

I likhet med styreansvaret er profesjonsansvaret basert på kontrakt, og forholder seg i stor grad til hvilke forventninger kan has til yrkesutøveren.⁵² I motsetning til styreansvaret har man ved anvendelsen av et profesjonsansvar en grunnleggende faglig norm, det skal ytes en faglig god innsats. Hva som ligger i faglig god innsats kan fastlegges gjennom å se på lovverk, forskrift, bransjebestemte retningslinjer eller bransjesedvane. Rolleforventningen man har til noen som profesjonell yrkesutøver i et yrke hvor profesjonsansvar kan aktualisere seg er mer presis og har klarere holdepunkter enn rolleforventningen man kan ha til noen som styremedlem i aksjeselskap.⁵³

Det foreligger store og avgjørende forskjeller mellom styreansvar og profesjonsansvar. Den mest sentrale kan sies å være typen av plikter som må overholdes og kvalifikasjoner som kreves for å inneha en profesjon. Normene som utgjør grunnlag for et profesjonsansvar er som hovedregel faste og klare. De forholder seg også til en grunnleggende kompetanse, som oppnås gjennom en lang utdanning.

Styremedlemmer i aksjeselskap har ingen felles kvalifikasjoner eller faglig standard. Det er heller ingen fast, grunnleggende kompetanse å falle tilbake på som styremedlem. Medlemmer i styret i norske aksjeselskap har generelt svært variert bakgrunn. Det er ikke nødvendigvis ønskelig med noen fast felles bakgrunn for styremedlemmer, da deres arbeid og erfaring bør være noe tilpasset den bransje selskapet driver virksomhet i. Dette illustrerer at rolleforventningen man kan ha til styremedlemmer er mindre presis og klar enn den rolleforventning man forholder seg til ved profesjonsansvar. Det blir derfor tydelig at aktsomhetsterskelen som må fastlegges ved anvendelse av styreansvaret ligger et sted i mellom den helt alminnelige culpa-norm om hvordan et normalt menneske kunne og burde handlet, og den fastere normen man finner tilknyttet de ulike former for profesjonsansvar.

Det er i nyere rettspraksis flere ganger uttalt at styreansvaret er et strengt ansvar.⁵⁴ Dette viser at culpaansvaret for styremedlemmer er skjerpet sett i relasjon til det alminnelige culpaansvaret. Da dette har vært relativt klart ut i fra tidligere rettspraksis og teori, kan det tenkes at uttalelsene i nyere rettspraksis taler i retning av at styreansvaret vurderes som ytterligere skjerpet i forhold til tidligere rettstilstand. At styreansvar blir oftere anført og ilagt kan også være en

⁵¹ Lødrup (2009) s. 170.

⁵² Lødrup (2009) s.171.

⁵³ Truyen (2007) s. 102.

⁵⁴ LB-2013-191777 og LB-2013-170795.

indikasjon i denne retning, men da det foreløpig ikke foreligger noen prinsipielle uttalelser i praksis som går i denne retning er det usikkert om styreansvaret praktiseres strengere nå enn tidligere.⁵⁵

Styreansvaret er ikke et profesjonsansvar, men det finnes like fullt det som må kalles profesjonelle styremedlemmer. Profesjonelle styremedlem finnes gjerne i større selskaper, og de har ofte utstrakt erfaring fra styrearbeid i selskaper i en bestemt bransje eller av en viss størrelse. Høyere grad av profesjonalitet for styrets medlemmer kan medføre høyere kostnadsnivå på styrearbeidet. Dette fordi profesjonelle og etterspurte styremedlemmer kan ha høyere forventninger til godtgjørelsen som skal fastsettes av generalforsamlingen etter asl. §6-10. For profesjonelle styremedlemmer kan det også være mer aktuelt å sikre seg med styreforsikring, hvilket kan virke fordyrende for administrasjonen i mindre selskaper.

Dersom styreansvaret blir så strengt at også mindre selskaper vil ha profesjonelle styremedlemmer kan dette potensielt motvirke forenklingen av regelverket for aksjeselskaper som har vært ønskelig fra lovgivers side. Hensynet til god virksomhetsstyring innebærer at styrets medlemmer bør ha innsikt i akkurat den typen virksomhet selskapet bedriver, ikke bare generell selskapsledelse.

4.1.3 Videre inndeling

De eneste formelle krav til styremedlemmer i aksjeselskap er gitt i asl. §6-11, nemlig at de må være over myndighetsalderen og minst halvparten av styrets medlemmer må være bosatt i Norge eller et annet EØS-land. Dette gir liten eller ingen veiledning for hvilke forventninger man rimeligvis kan ha til noen i rollen som styremedlem, det må letes annetstedshen enn de klare formelle krav for å finne ut hva som kan forventes.

Hva blir naturlig å se hen til for å finne ut hva som med rimelighet kan forventes av et normalt og samvittighetsfullt styremedlem i tilsvarende situasjon? En rekke ulike forhold kan komme i betraktning, og det vil ikke presenteres noen uttømmende liste, men det vil trekkes ut sentrale momenter og sies noe om hvordan disse kan påvirke hvor en aktsomhetsterskel for et styremedlem vil ligge.

De ulike forhold som kan påvirke hva som kan forventes under tilsvarende omstendigheter vil her presenteres som forhold ved virksomheten som sådan, forhold ved styremedlemmets person og forhold ved styrets forhold til daglig leder. Vedrørende virksomheten i seg selv er det

⁵⁵ Falch (2015).

dens størrelse, hvorvidt det pågår en negativ økonomisk utvikling, og virksomhetens risikopreg som vil vurderes. Angående styremedlemmets personlige forhold må det vurderes hvordan et styremedlems særlige kompetanse, et styremedlems andre roller i virksomheten, og arbeidsfordelingen i styret kan påvirke aktsomhetsnormen. Det vil videre vurderes hvordan daglig leders forhold kan påvirke hvilken aktsomhet som må utvises av styremedlemmer. Dette gjøres ved å vurdere styrets og daglig leders noe overlappende ansvar for formuesforvaltning, styrets tilfang av informasjon og styrets plikt og mulighet til å iverksette undersøkelser.

De ulike forhold som i det videre beskrives anvendes ved fastleggelsen av aktsomhetsnormen som faktum skal holdes opp i mot, og i den konkrete vurderingen av hvorvidt det foreligger ansvarsgrunnlag i et bestemt tilfelle.

4.2 Forhold ved virksomheten som sådan

4.2.1 Innledning

I det følgende beskrives momentene i en aktsomhetsvurdering som relaterer seg til forhold ved selskapet alene, uavhengig av hvordan dets aktørers opptreden blir vurdert.

Forhold ved virksomheten i som sådan forholder seg til hva som ligger i ”tilsvarende situasjon” ved vurderingen av hva som kan forventes av et normalt og samvittighetsfullt styremedlem. Distinksjonen mellom hva som relaterer seg til virksomheten, og hva som relaterer seg til styremedlemmet i seg selv er ikke særlig påpekt ved anvendelse av rolleforventningsnormen i rettspraksis. Distinksjonen kan likevel være til hjelp for tanken når man prøver å abstrahere hva som blir gjennomført ved en aktsomhetsvurdering.

4.2.2 Virksomhetens størrelse

Selskapets størrelse kan få betydning for fastleggelsen av hvilken grad av aktsomhet som er påkrevd for det enkelte styremedlem i arbeidet med selskapets forvaltning.

Saken LA-2014-19135 gjaldt erstatningskrav fra konkursbo mot tidligere styreleder med grunnlag i tap påført selskapet av daglig leders urettmessige bruk av selskapets midler. Styrelederen ble funnet erstatningsansvarlig.

I dommen sies det, etter at det rettslige utgangspunkt for aktsomhetsterskelen er angitt, at det er flere faktorer som er interessante i den sammenheng, blant annet at selskapet var lite og oversiktlig, med få ansatte, bare en kunde, og at selskapets utgifter i hovedsak bare var til lønn. Dette er de første konkrete momentene som trekkes frem i vurderingen av hvor terskelen

etter asl. §17-1(1) sammenholdt med asl. §6-12 skal ligge i denne konkrete situasjonen, og forteller at virksomhetens størrelse og art er sentralt og ligger som et bakteppe for resten av vurderingen.

Det sto sentralt at selskapet var lite, men i sammenhengen var det vel så avgjørende at selskapets størrelse innebar at virksomheten burde fremstått som svært oversiktlig for styrelederen. At et selskap er lite vil gjerne bety at dets virksomhet er oversiktlig, men dette stemmer ikke nødvendigvis i alle tilfeller. Selskapets størrelse må ses i sammenheng med virksomhetens art og andre momenter for å vurdere hvilken betydning det vil få i en konkret vurdering.

Styrearbeidet som ble utført i virksomheten var relativt enkelt. Det besto for det meste i behandling av selskapets regnskap og ble i all hovedsak utført ved telefonmøte eller over e-post. Det ble heller ikke ført skriftlige styreprotokoller. Dette ble i utgangspunktet likevel sett på som tilstrekkelig for å ivareta forsvarlig forvaltning av virksomheten, begrunnet nettopp i at selskapet var lite og oversiktlig.

Det sentrale og i størst grad kritikkverdige i saken var at styrelederen ikke økte sin aktivitet rundt styrearbeidet ettersom selskapet viste negativ økonomisk utvikling. Styrelederen hadde stor mulighet til innsikt i selskapets økonomiske stilling fordi selskapet var lite og hadde en oversiktlig virksomhet med få ansatte og kun en kunde. Dette medførte at økt aktivitet og innsikt hadde vært relativt enkelt å gjennomføre, hvilket førte til skjerpelse av aktsomhetsnormen.

I saken LA-2014-19135, gjennomgått ovenfor, var et lavt aktivitetsnivå i utgangspunktet tilstrekkelig, men det krevdes desto større aktivitet når styreleder fikk indikasjon på negativ utvikling i virksomheten. Kan dette tas til inntekt for at større grad av dynamikk i styrearbeidet er påkrevd i mindre virksomheter sett i forhold til større virksomheter? Som et utgangspunkt vil det gjerne ikke være nødvendig med noen stor grad av aktivitet i styrearbeidet for å oppfylle lovens krav om forsvarlig forvaltning. Dette fordi styret i mindre selskaper har større mulighet for nærhet til og innsikt i virksomheten enn hva som ofte vil være tilfellet i en større virksomhet. Baksiden av dette kan synes å være at det kreves desto større grad av aktivitet når forholdene utvikler seg i en retning hvor det kreves mer for å ivareta plikten til forsvarlig forvaltning av virksomheten i tilstrekkelig grad. Omfanget at styrets arbeid bør stå i sammenheng med omfanget av virksomheten. Det vil være lite skjønnsom og hensiktsmessig ressursbruk med omfattende styrearbeid i et selskap med svært begrenset virksomhet og omsetning.

Det kan vanskelig sies noe definitivt i den ene eller den annen retning, da det ikke er særlig praksis å vise til om tilsvarende problemstillinger i større virksomheter. Men fordi styret i større virksomheter har liten mulighet til en detaljinnsikt i virksomhetens forhold blir det for-

melle rundt styrets virksomhet mer sentralt. Det blir viktigere at innkalling og gjennomføring av styremøter blir foretatt på en ordentlig måte, at styremøtene blir skriftlig protokollert, og lignende. Det finnes anbefaling om hvordan styrearbeidet i større virksomheter bør gjennomføres, noe som klargjør ansvarsfordeling og forutsetninger for styrets arbeid.⁵⁶

Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse gir anvisning på hva som anses som beste praksis når det gjelder god virksomhetsstyring i større bedrifter, og oppdateres jevnlig.⁵⁷ Større virksomhet innebærer gjerne større administrasjon, og det er flere som følger med på hva som foregår i virksomheten. Dette kan føre til større pulverisering av ansvaret og potensielt mindre aktualitet for styreansvar. Det kan derfor være mer nærliggende at styret vil øke sin grad av grundighet i utøvelsen av sin kontrollfunksjon fremfor styret sine øvrige funksjoner dersom økning av styrets aktivitet skulle bli påkrevd i en større virksomhet.

Hvordan et selskaps størrelse vurderes er ikke klart fastlagt. Få ansatte, med få kunder og leverandører, kan potensielt drive virksomhet som har stort omfang, økonomisk sett og i det hele. Dette kan få betydning for det enkelte styremedlems rolle.

Saken LB-2011-62216 gjaldt krav fra en entreprenør om erstatning mot styremedlemmer i et datterselskap i et konsern grunnet unnlatelse av å stille tilstrekkelig byggherregaranti i et utbyggingsprosjekt. Selskapet hadde ingen ansatte, styremedlemmene og en prosjektleder ansatt i morselskapet drev all virksomhet som ble gjennomført i selskapet. Styreleder i aksjeselskapet ble funnet erstatningsansvarlig. Det ble ikke funnet ansvarsgrunnlag for de øvrige styremedlemmene.

Utbyggingsprosjektet var selskapets hovedvirksomhet, og tilnærmet all aktivitet som foregikk i selskapet knyttet seg til dette. Prosjektet hadde ganske stort omfang, det skulle bygges ut hotell, parkeringsanlegg og 200 leiligheter. De erstatningsbetingende forhold i saken var unnlatelse av å sørge for tilstrekkelig byggherregaranti. At unnlatelsene knyttet seg til noe som var så sentralt for selskapets virksomhet førte til skjerpelse av aktsomhetsterskelen for styrelederen.

Dommen påpeker at ved vurderingen av hvordan selskapets størrelse innvirker på styremedlemmenes aktsomhetsterskel må ulike forhold ved virksomheten ses i sammenheng. Dette fordi et selskaps størrelse kan fastlegges og vurderes på ulike måter.

⁵⁶ Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse.

⁵⁷ Berdal (2013) s. 56.

Virksomhetens økonomiske omfang er ikke nødvendigvis avgjørende for hvordan selskapets størrelse påvirker hvilke forventninger som stilles til selskapets styremedlemmer. Like fullt vil ansvaret gjerne bli skjerpet dersom et mindre selskap disponerer over store verdier. Dette kan ses i lys av hensynet til selskapets eiere og kreditorer, da et stort økonomisk omfang vil bety risiko for større tap dersom virksomheten skulle gå overende. I større selskaper vil det normalt være flere som følger med og kontrollerer disposisjoner over selskapets midler, hvilket kan innebære at ansvaret for den enkelte blir mindre.

I mindre selskaper vil det ofte være enklere å holde virksomheten under oppsikt. Det å holde seg oppdatert med nødvendig informasjon og ha kontakt med selskapets aktører, daglig leder eller andre, forenkles når styremedlemmene har mulighet til en innsikt som vil være vanskelig for et styremedlem i et stort selskap å oppnå. Styremedlemmene i mindre selskaper vil ha større anledning til nærhet til selskapets konkrete virksomhet, og dette virker skjerpende for aktsomhetsnormen.

4.2.3 Negativ utvikling i virksomheten

Innholdet i og hvor skjerpet styrets medlemmer må være ved utøvelsen av sin plikt til forsvarlig forvaltning endrer seg ettersom virksomhetens forhold utvikler seg. Dette er lagt til grunn i rettspraksis.⁵⁸ Det følger også av aksjelovens system, blant annet grunnet bestemmelsen om handleplikt ved lav egenkapital i asl. §3-5.⁵⁹ Negativ utvikling i virksomheten fordrer større aktsomhet i forvaltningen av selskapet, men det er ikke umiddelbart klart når og i hvilken grad det må reageres.

I dommen LA-2014-191355 erkjente selskapets styreleder at han uaktsomt hadde misligholdt sine plikter fra et visst tidspunkt, spørsmålet for lagmannsretten var om denne uaktsomheten hadde oppstått tidligere. Dette var sentralt fordi daglig leder hadde foretatt en rekke urettmessige disposisjoner over selskapets midler over en periode, altså ville styrelederen bli ansvarlig for større del av tapet dersom styrelederens uaktsomhet inntraff tidligere.

Etter lagmannsretten syn hadde styrelederen i utgangspunktet oppfylt sin plikt til forsvarlig forvaltning på en tilfredsstillende måte. Han holdt seg orientert om økonomien i selskapet og driften gikk godt. Det kritikkverdige ved styrelederens opptreden var at han ikke økte sitt aktivitetsnivå ved kontroll med daglig leders disposisjoner og virksomheten som sådan når han begynte å få indikasjoner på negativ utvikling i virksomheten.

⁵⁸ Bl.a. LB-2011-204401.

⁵⁹ Perland (1999) s. 143.

Saken her kan synes å være et grensetilfelle. Styrelederen hadde i utgangspunktet oppfylt sin plikt til forsvarlig forvaltning av virksomheten og opprettholdt et naturlig aktivitetsnivå sett i sammenheng med virksomhetens karakter. Styreleders uaktsomhet besto i at han agerte for sent og for lite. Han ble bebreidet for at han ikke økte sitt aktivitetsnivå i relasjon til sin plikt til kontroll og tilsyn med virksomheten når selskapets negative økonomiske utvikling tilsa at det var nødvendig. Erstatningsansvaret ble også lempet i noen grad.

Det som kan trekkes ut som et generelt poeng er at negativ utvikling innebærer at et annet aktsomhetsnivå blir påkrevd. At styremedlemmet har vært tilstrekkelig aktsom frem mot den negative utviklingen vil ikke virke unnskyldende for manglende oppfyllelse av den skjerpede aktsomhetsnormen. Kravene til hva som forventes av styremedlemmer og styrets leder forandrer seg i takt med utvikling i virksomheten. Styrets medlemmer må følge med og tilpasse seg de nye forholdene.

Skjerpelsen av påkrevd aktsomhet i gjennomføringen av styrearbeidet forholder seg til alle aspekter av plikten til forsvarlig forvaltning av virksomheten. I enkelte tilfeller vil det sentrale for å oppfylle den skjerpede aktsomhetsnormen være å øke styrets aktivitetsnivå rundt virksomhetens rent økonomiske forhold; kunded grunnlag, logistikk eller lignende. Men i en del selskaper vil ikke dette være tilstrekkelig. Det synes ut fra rettspraksis klart at vurderingen av styremedlemmenes aktsomhet blir strengere også når det gjelder deres plikt til tilsyn med daglig ledelse, og i det hele. Dette vil spesielt gjelde i virksomheter som i den ovenfor nevnte saken, hvor det bare var en kunde og få ansatte. Det burde derfor vært enkelt å finne ut av hvor den negative utvikling stammet fra.

Også her kan man se sammenheng med de bakenforliggende hensyn. En negativ utvikling i virksomheten forhøyer risikoen for tap for selskapets eiere og kreditorer, noe som tilsier at et høyere aktivitetsnivå må være påkrevd for styret. Selv om styret har etablert arbeidsrutiner og fulgt opp disse vil dette ikke nødvendigvis være tilstrekkelig til å oppfylle deres plikt i alle tilfeller.

Dette momentet vil i en konkret vurdering ofte henge sammen med og aktualiseres av mislighold av styrets plikt til å holde seg informert om virksomhetens økonomiske stilling, og i forlengelsen av det å iverksette undersøkelser. Dersom styret ikke er godt informert om hva som foregår i virksomheten vil ikke virksomhetens negative økonomiske utvikling bli fanget opp av styrets medlemmer raskt nok til å unngå ansvar.

Det vil gjerne ikke aktualiseres i like stor grad, da det medfører mindre risiko for tap, men det er i denne sammenheng verdt å nevne at også rask og stor positiv utvikling av virksomheten

også kan medføre en skjerpet aktsomhetsnorm. I saken LB-2008-120826 ble styrelederen i et forsikringsselskap kritisert for ikke å i større grad ha undersøkt bakgrunnen for stor og rask omsetningsvekst. Lagmannsretten uttalte at en stor omsetningsøkning over kort tid ga styreleder plikt til å kontrollere grunnlaget for selskapets drift, og at hans uformelle samtaler med selskapets daglig leder ikke var tilstrekkelig til å ivareta hans plikt etter asl. §6-12(3). Sett i sammenheng med hans særlige kompetanse på området førte dette til at styrelederen ble funnet erstatningsansvarlig.

4.2.4 Virksomhetens risikopreg

I hvilken grad selskapet driver med risikopreget virksomhet kan også få betydning for vurderingen av hvilken aktsomhet som kreves av styrets medlemmer.

I saken LF-2009-12262 mente lagmannsretten at selskapets forretningsmodell forutsatte en så høy grad av risiko at det var skjerpende for aktsomhetsnormen. Styret hadde plikt til å sørge for at selskapet hadde den økonomiske ryggrad til å støtte en slik virksomhet, og denne plikten var ikke blitt tilstrekkelig ivarettatt. Dette førte til personlig erstatningsansvar for selskapets styremedlemmer.

Selskapet drev med import av fritidsbåter, hovedsakelig gjennom en leverandør i USA. Det forelå ingen skriftlige avtaler med leverandøren i USA, og store pengebeløp, sett i relasjon til virksomhetens størrelse, ble overført til leverandørens kontoer uten at selskapet hadde sikret seg at dette faktisk ville medføre levering.

Selskapets forretningsmodell i seg selv medførte en skjerpet aktsomhetsnorm i saken. Lagmannsretten pekte også på at styremedlemmene hadde en mulighet som gjorde virksomhetens risikopreg mindre fremtredende, nemlig at de kunne hatt større kapital i reserve. Et normalt og samvittighetsfullt styremedlem ville her ha handlet annerledes, ved ikke å ta på seg oppdrag med så stort økonomisk omfang at selskapet ikke ville ha kapital til å fortsette virksomheten dersom noe skulle ha gått galt, noe det også gjorde i saken. Styremedlemmene hadde også en annen måte å sikre seg og sine kunder mot tap, de kunne sørget for klarere og skriftlige avtaler med sine leverandører. Dette kunne ha medført at en del av risikoen for tap ble overført til leverandørene, fremfor at selskapet bar hele risikoen uten noe tilstrekkelig sikkerhetsnett.

Dommen forteller at dersom selskapets virksomhet bærer særlig preg av risiko, må selskapets styremedlemmer utvise en særlig aktsomhet ved å ta ytterligere steg for å sikre seg mot potensielt negative utfall enn hva som normalt vil være påkrevd. Det fremkommer i dommen at styremedlemmene hadde handlingsalternativer som ville minsket risikoen for negative utfall, og styremedlemmene ble derfor bebreidet for at de unnlot å velge alternativ handlemåte.

I generell erstatningsrett har skadevolders handlingsalternativ ofte sentral betydning.⁶⁰ Styremedlemmenes handlingsalternativer får ikke svært ofte avgjørende betydning ved vurdering av ansvarsgrunnlag etter asl. §17-1(1). Bakgrunnen for dette må være at ansvar for styremedlemmer ofte omhandler mindre akutte situasjoner enn i erstatningsretten for øvrig, og vil som oftest gjelde rene formuestap. Saken LF-2009-12262 forteller derimot at ved risikopregete virksomhetsformer kan styremedlemmenes handlingsalternativer få avgjørende betydning.

I LB-2008-120826 var det snakk om et nystartet selskap i forsikringsbransjen, som ble markedsført med aktiv saksbehandling og høy servicegrad. I denne saken var ikke selskapets forretningsmodell i seg selv særskilt risikopreget. Virksomhetens preg av risiko ble forhøyet ved at det ikke ble ført ordentlig tilsyn med daglig leders disposisjoner, og daglig leders unnlatelse av å skaffe forutsatt og påkrevd dekning for selskapets forsikringsavtaler.

Selskapet drev virksomhet i en bransje hvor tillit og bevisst forhold til aktuelle risiki er særlig sentralt, nemlig forsikringsagenturbransjen. Dette innebar i seg selv noe forhøyete forventninger til styrets medlemmer. Sett i sammenheng med den erfaring innenfor bransjen selskapets styreleder hadde, ble det klart for lagmannsretten at styreleder ikke hadde oppfylt de forventninger man med rimelighet kunne ha til ham i situasjonen. Dette må gi uttrykk for et generelt prinsipp om at det risikonivå styremedlemmene velger for selskapet må stå i sammenheng med hva som generelt kan forventes i bransjen selskapet driver virksomhet i.

4.3 Forhold ved styremedlemmets person

4.3.1 Innledning

I vurderingen av hva som kan forventes av et alminnelig styremedlem ved en aktsomhetsvurdering skal det konkrete styremedlemmets subjektive forutsetninger, både rent personlige og situasjonsavhengige, underlegges en objektiv vurdering. Det skal videre gjennomgås noen momenter som kan påvirke hvordan en slik vurdering vil falle ut.

Et minstekrav til hva som med rimelighet kan forventes av et styremedlems egenskaper må være at man har evne til å ivareta de plikter som er pålagt styret etter asl. §6-12 om forsvarlig forvaltning. Med evne menes i denne sammenhengen kyndighet, men også at styremedlemmet makter å iverksette tilstrekkelige tiltak for å oppfylle styrets plikt til forsvarlig forvaltning.

⁶⁰ Lødrup (2009) s.147.

I saken LF-2009-47256 ble et selskaps styreleder og et styremedlem bebreidet for ikke å ha hatt nødvendig evne til gjennomføring av ordentlige rutiner verken for regnskapsføring eller generelt i virksomheten. Det ble i dommen uttalt at ”Spørsmålet om å ”få på plass” regnskappene var utelukkende et ressursproblem, og styrets leder pliktet å sørge for at tilstrekkelige ressurser ble gjort tilgjengelige for å få dette problemet løst”. Lagmannsretten mente at styremedlemmenes manglende evne til å få på plass noen form for regnskapsføring var klar tilside-settelse av deres plikter etter asl. §6-12(3) og tilstrekkelig til å konstatere at det forelå ansvarsgrunnlag.

I dommen ble det innledende kommentert at bevisførselen i saken ga inntrykk av en virksomhet som ble drevet av aktører som viste en ”...klart manglende kompetanse innenfor styrearbeid...”. I forbindelse med vurdering av ansvarsgrunnlaget ga lagmannsretten uttrykk for at styremedlemmene burde trukket seg fra styret eller avvirket hele virksomheten da styremedlemmene ble klar over at de ikke fikk i gang arbeidet med regnskapet på en tilfredsstillende måte.

Det som kan trekkes ut for mer generell anvendelse må være at dersom man påtar seg et verv som styremedlem i aksjeselskap må det vurderes hvorvidt man innehar evne til å oppfylle de grunnleggende krav som stilles til styrets virksomhet i asl. §6-12. Ulike krav vil stilles til styremedlemmenes kompetanse ut ifra den konkrete virksomhetens forhold, blant annet virksomhetens størrelse og art. Et potensielt styremedlem må vurdere hvorvidt det innehar kompetansen som kreves for å kunne oppfylle kravene til forsvarlig forvaltning i det konkrete selskapet.

Dersom man har påtatt seg vervet og ikke klarer å oppfylle de krav som stilles må man ta konsekvensen av dette og trekke seg vervet. Den myndighet medlemmer i styre i aksjeselskap har må ses i sammenheng med det ansvar som blir pålagt. Dersom man ikke klarer å ivareta pliktene, bør man ikke besitte myndigheten rollen som styremedlem gir.

Det mest grunnleggende momentet som influerer forventningene til noen i deres rolle som styremedlem er altså hvorvidt de evner å ivareta de mest overordnede styrepliktene, særskilt forvaltningsplikten. Det er en rekke andre forhold ved styremedlemmets person som kan påvirke hvor aktsomhetsterskelen legges i en konkret vurdering. Videre vil noen av de mest sentrale gjennomgå.

4.3.2 Særlig kompetanse

Det er lagt til grunn i rettspraksis at dersom det innehas særlig kompetanse for vervet som styremedlem kan dette føre til at man blir bedømt noe strengere i en aktsomhetsvurdering.⁶¹ Dette fordi særlig kompetanse forhøyer de forventninger man med rimelighet kan ha til et normalt og samvittighetsfullt styremedlem med den samme kompetanse under tilsvarende omstendigheter. Med kompetanse menes her enhver egenskap eller kunnskap som gir styremedlemmet mulighet og forutsetning for særlig innsikt i styrearbeidet eller virksomhetens forhold.

I sak LA-2014-191355 ble det vektlagt at styrelederen hadde arbeidet i selskapet tidligere og derfor var godt kjent med virksomhetens konkrete drift. Dette medførte etter lagmannsrettens mening en nærhet til og innsikt i den konkrete virksomheten som tilsa en skjerpet aktsomhetsnorm ved vurdering av styrelederens plikt til å holde seg informert om virksomhetens forhold, også når styrelederen ikke lenger arbeidet i selskapet.

I dette tilfellet medførte styrelederens særskilte nærhet og innsikt i virksomheten at det var enklere for ham å holde seg informert om virksomhetens forhold enn hva som vil gjelde for styremedlemmer generelt. De krav som stiltes til hans faktiske informasjonstilfang ble da strengere og dette medførte skjerpelse av den aktsomhetsnormen som ble lagt til grunn.

Saken LB-2008-120826 gjaldt erstatningskrav mot styreleder fra et forsikringsselskaps konkursbo. Kravet relaterte seg til tap selskapet mente å være påført av styreleders manglende kontroll og tilsyn med daglig leders disposisjoner i selskapet. Konkursboets hovedanførsel var at dersom styreleder hadde fulgt bedre med og gjort kontrolltiltak tidligere ville en rekke urettmessige disposisjoner fra daglig leders side vært unngått. Styreleder ble funnet erstatningsansvarlig etter asl. §17-1(1).

Det er tidlig i dommen påpekt at styrelederen hadde sittet i styre i tilsvarende virksomhet tidligere og hadde særskilt kunnskap, erfaring og kompetanse på dette feltet. Dette ga styrelederen alle forutsetninger for å kunne sikre en forsvarlig drift av selskapet. Det sies videre at på denne bakgrunn "...holder det ikke at han overlot etablering og drift av selskapet til daglig leder uten å stille spørsmål til hvilket grunnlag selskapet baserte sin drift på.". Videre fant lagmannsretten det kritikkverdig at det ikke var avholdt flere styremøter og at behandling av saker som hører inn under styrets plikt til forsvarlig forvaltning ikke var nedskrevet i referat eller på annen måte.

⁶¹ Lødrup (2009) s. 155-156.

Det ble påpekt at når man går inn i styret i et selskap i en bransje man har særlige forutsetninger for å drive virksomhet i, gir dette oppfordring til særskilt aktivitet i styrearbeidet. Dette gjelder også når det kommer til de mer formelle plikter, som avholdelse av styremøter og lignende. Styrelederen hadde sittet i styrer tidligere og burde vært klar over at et større aktivitetsnivå enn det han holdt var påkrevd. Dette må være uttrykk for et generelt prinsipp om at særlige forutsetninger for styremedlemmet gir særlig oppfordring til aktivitet.

Særlig kompetanse påvirker den rolleforventning man møter som styremedlem, delvis fordi det påvirker hvilke faktiske forventninger som aksjeeiere, kreditorer og tredjemenn rent konkret har hatt til styret og selskapet. Kompetanse og kvalifikasjoner inngir tillit og gir legitimitet til selskapets virksomhet, hvilket påvirker hvilken risiko kreditorer har oppfattet å ta når de har inngått avtaler med selskapet. I saken LB-2008-120826 hadde tredjemenn som inngikk avtaler med selskapet rettmessig tillit til ledelsen som beviselig besto av erfarne forsikringsformidlere. Da kreditorinteresse er et sentralt hensyn bak styreansvaret må dette få innvirkning i en konkret aktsomhetsvurdering.

4.3.3 Styremedlemmet innehar også andre roller i virksomheten

Hvorvidt et eller flere av styrets medlemmer innehar flere roller i selskapet, gjerne daglig leder eller aksjonær, kan påvirke terskelen i en aktsomhetsvurdering i to sammenhenger. Det påvirker hvor terskelen mellom aktsom og uaktsom opptreden vil gå for det styremedlemmet som innehar flere roller i virksomheten, og kan påvirke forventningene til de øvrige styremedlemmenes opptreden.

I saken LA-2013-32986 var styreleder i selskapet også daglig leder og en betydelig aksjeeier. Etter en konflikt med en medeier i selskapet opprettet styrelederen et nytt selskap og overførte ansatte og kunder fra de eksisterende selskapet til det nye. I lagmannsretten ble styrelederens opptreden vurdert som uaktsom, og han ble funnet erstatningsansvarlig for medeierens økonomiske tap.

Lagmannsretten fant at styrelederen hadde misligholdt sin plikt til forsvarlig forvaltning ved å tilsidesette selskapets interesser og prioritere sine egne særinteresser. Han ble også funnet å ha brutt asl. §6-28 som omhandler misbruk av ens posisjon i selskapet. Styrelederens plikt til lojalitet og til å handle i samsvar med selskapets interesser ved utførelsen av forvaltningen av selskapet måtte anses som skjerpet når han hadde en svært dominerende rolle i virksomheten.

Dommen belyser at i de tilfeller hvor en person innehar flere roller i en virksomhet, og dette innebærer at denne står i en meget dominerende posisjon i selskapet, blir forventningene til

personen påvirket av dette. Det må særlig tas hensyn i retning av å ha et bevisst forhold til det interessefellesskap som binder selskapets aktører, og dette gjør seg særskilt gjeldende hvor en eller flere dominerende aktørers interesser kan tvinge seg frem til fortrengsel for andre.

Dersom et av styrets medlemmer også innehar andre roller i virksomheten kan dette få betydning for hva som forventes av styrets øvrige medlemmer. Dette vil ofte forholde seg til deres plikt til tilsyn og kontroll med virksomhetens forhold.

I saken LB-2008-120826 ble forholdet at daglig leder også satt i selskapets styre og var aksjeeier vektlagt som et forhold som tilsa et høyere aktivitetsnivå og grad av årvåkenhet for selskapets styreleder. Lagmannsretten uttalte i sammenheng med at rettsgrunnlaget ble fastlagt at dette skapte et "... særlig behov..." for at styret formelt og reelt fungerte som fastsatt i aksjeloven. Sammenholdt med at styrelederen hadde særlig erfaring og kunnskap om bransjen selskapet drev virksomhet i medførte dette at styrelederens opptreden ble vurdert som uaktsom.

Styrelederen ble i dommen kritisert for å ha tatt for lett på de formelle reglene som regulerer hvordan styrearbeidet skal foregå. Brudd på slike regler vil sjeldent føre til at det blir ilagt erstatningsansvar, men dersom formelle regler ikke er ivaretatt kan dette være et tegn på at det foreligger brudd på styrets plikt til forsvarlig forvaltning. Det at ett styremedlem hadde en dominerende posisjon nødvendiggjorde klare kommunikasjonslinjer og den ryddighet de formelle reglene i aksjeloven er ment å ivareta. Styrelederen ville her hatt større mulighet til å avdekke de misligheter som foregikk i selskapet dersom han hadde sørget for å ivareta dette, hvilket fikk betydning for vurderingen av hans aktsomhet.

Det som kan trekkes ut til generell anvendelse er at dersom en person innehar flere roller i selskapet, og dette innebærer at personen blir stående i en særlig dominerende stilling, påvirker dette kravene til hvordan et styremedlem bør opptre for å sikre at selskapets forvaltning er forsvarlig. I en situasjon hvor en person har dominerende innflytelse over selskapet blir det særlig viktig å ivareta de formelle reglene i aksjeloven. Dette for å sikre etterrettelighet og at den dominerende posisjonen ikke blir misbrukt.

4.3.4 Arbeidsfordeling innad i styret

Det er styremedlemmets konkrete rolle i virksomheten som skal vurderes når man tar stilling til hva som med rimelighet kan forventes av et normalt og samvittighetsfullt styremedlem i

tilsvarende situasjon. Hvilken arbeids- og rollefordeling som er valgt blant styrets medlemmer kan derfor få betydning for hvor aktsomhetsterskelen legges i en konkret vurdering.⁶²

I dommen LB-2011-62216 fremheves det tidlig at styrelederen var svært sentral i virksomheten, og at dette medførte at han sto i særlig nær posisjon til å kunne påvirke hendelsesforløpet rundt de erstatningsbetingende forhold. Dette virket skjerpende for den aktsomhetsnormen hans forhold skulle vurderes opp i mot. Styrelederen ble funnet erstatningsansvarlig.

Videre ble det vektlagt at det klart var styrelederens ansvar å utforme søknaden om garanti-ramme til banken, og de øvrige styremedlemmene hadde ingen grunn til å tenke at dette ikke ble gjennomført som forutsatt. Det var styrelederen som signerte kontraktene med entreprenøren og utarbeidet en arbeidsliste for styret, hvor styrelederen ga seg selv ansvaret for byggherregarantien. Byggherregarantien var svært sentral for selskapets virksomhet, og styrelederen stod nærmest til å sørge for at denne var i orden. Dette ble utslagsgivende for vurderingen av styrelederens aktsomhet.

Det som generelt kan trekkes ut av dommen LB-2011-62216 er at dersom et styremedlem står i en posisjon som innebærer et særskilt ansvar for eller nærhet til visse aspekter av selskapets virksomhet vil dette påvirke hva som forventes av styremedlemmet. Dersom styrets arbeidsfordeling innebærer at et styremedlem får større ansvar for et aspekt ved styrets arbeid vil dette medføre en skjerpet aktsomhetsnorm for styremedlemmet hva gjelder dette aspektet.

Det er den konkrete rolle som styremedlem som vurderes, og normen blir skjerpet i relasjon til styremedlemmets faktiske forutsetninger og arbeidsoppgaver. I et styre vil det være naturlig at man har overlappende ansvarsoppgaver, fordi det er et kollegialt organ hvor avgjørelser skal tas samlet. Uavhengig av hvorvidt et av selskapets andre styremedlemmer også kan ha tilknytning til de arbeidsoppgaver man utfører som styremedlem, er det nødvendig med en aktiv personlig rolle i relasjon til arbeidsfordeling og ansvar.

Innebærer dette at plikten til aktivitet i styrevervet vil øke ettersom man påtar seg arbeidsoppgaver og ansvar for visse områder? Dette er ikke prinsipielt uttalt i rettspraksis, men det kan synes slik ut fra lagmannsrettens vurderinger i saken LB-2011-62216. Det er ikke unaturlig at styremedlemmer bør ta et særskilt ansvar for de aspekter av styrets arbeid de står nærmest, uavhengig hvorvidt styremedlemmene har fått dette ansvaret spesifikt delegert eller ikke.

⁶² Aarum (1994) s. 217.

Dette kan potensielt virke noe skjevt dersom det medfører at styrets øvrige medlemmer får en utilsiktet forminskning av sitt ansvar. Et mulig svar kunne være en skjerpet tilsynsplikt for dem i relasjon til det styremedlemmet som innehar et mer utstrakt ansvar. Dersom grunnen til at styremedlemmet får et slikt utstrakt ansvar er at det i tillegg har andre roller i virksomheten vil de øvrige styremedlemmene uansett ha en slik skjerpet tilsynsplikt, dersom forholdene ellers tilsier det. Dette kan tale for at hvorvidt et styremedlem har et særlig ansvar kan vektlegges ved vurderingen av de øvrige styremedlemmenes forhold.

Arbeidsfordelingen blant styrets medlemmer vil kunne medføre en skjerpet aktsomhetsterskel. Dette fordi arbeidsfordelingen medfører en særskilt nærhet til visse aspekter ved virksomheten for ett eller flere av styrets medlemmer. Det kan være naturlig å se dette i sammenheng med hvor lenge styremedlemmet har vært tilknyttet virksomheten, som styremedlem eller i en annen rolle. Rettslig sett skal man bedømmes ut i fra ens egne konkrete forutsetninger. Dersom styremedlemmet har hatt langvarig nærhet til og innsikt i virksomheten har det andre forutsetninger enn dersom styremedlemmet har innehatt sin rolle i virksomheten i kortere tid.

Dette synspunktet finner blant annet støtte i dom LB-2011-204401 hvor det i vurderingen av styremedlemmenes aktsomhet ble vektlagt at de hadde hatt kort funksjonstid som styremedlemmer i selskapet. For ett av styremedlemmene fikk hans korte funksjonstid avgjørende vekt, og ble sett på som det utslagsgivende moment i vurderingen av hans forhold. Ingen av styremedlemmene ble funnet erstatningsansvarlige i saken.

Styremedlemmets nærhet til de erstatningsbetingende forhold er det sentrale for vurderingen av momentene som omhandler styremedlemmets person. En spesiell kompetanse, spesiell rolle, eller en arbeidsfordeling som bringer en nærmere deler av virksomheten medfører en særskilt nærhet. Nærheten vil i noen sammenhenger innebære en skjerpelse av den aktsomhet som må ivaretas ved utøvelsen av de plikter man er pålagt som medlem i styre i aksjeselskap.

Forhold som vedrører styremedlemmets person vil i en viss grad kunne være synbare for kreditorer og aksjeeiere, men vil gjerne være tydeligst for de andre styremedlemmene eller selskapets ledelse. Dette må ses i sammenheng med hvor sentralt tillit er for virksomheter som er organisert i aksjeselskap. Selskapets indre aktører må kunne ha tillit til hverandre, og kreditorer, aksjeeierne og andre må kunne ha tillit til dem som selskapsorganer og som helhet.

Enkelte plikter er i aksjeloven lagt spesifikt til styrets leder. I asl. §6-20 pålegger for eksempel styreleder en plikt til å sørge for behandling av aktuelle saker som hører under styret, og det gis en rett for styremedlemmene og daglig leder til å kreve styrebehandling av bestemte saker. Den plikt styreleder pålegges bærer styreleder alene, og ved en eventuell overtredelse av plikten er det erstatningsansvar for styreleder som vil være aktuelt.

Dette vil i noen tilfeller nyanseres i relasjon til konkrete forhold i saken. Dersom styreleder ikke oppfyller de plikter han er pålagt kan det tilsi at styrets øvrige medlemmer må benytte seg av sin rett til å kreve styrebehandling for å unngå å bli holdt erstatningsansvarlige for tap som potensielt vil kunne oppstå som følge av styrets inaktivitet.

I saken LA-2013-32986 ble et varamedlem i styret funnet erstatningsansvarlig. Varamedlemmet var styrelederens ektefelle og hadde vært tilstede på alle avholdte styremøter. Hun hadde hatt tilgang til alle opplysninger rundt de erstatningsbetingende forhold og hadde aktivt bidratt til å overføre selskapets virksomhet til et nystartet selskap med en annen eierkonfigurering.

Det er ikke særlig vanlig med erstatningsansvar for et varamedlem i styret, da disse gjerne vil ha en fjernere tilknytning til myndigheten over virksomheten som potensielt erstatningsansvar knytter seg til. Det sentrale for ansvaret her var at varamedlemmet hadde en uvanlig nærhet og påvirkningsmulighet til handlingene som førte til det erstatningsbetingende tap. Dette illustrerer at det er styremedlemmets konkrete befatning med ulike aspekter ved styrearbeidet som skal undergis behandling ved vurderingen av hvorvidt det har opptrådt med tilstrekkelig akt-somhet.

4.4 Forhold ved styrets relasjon til daglig leder

4.4.1 Innledning

Hvilke forventninger man kan ha til et normalt og samvittighetsfullt styremedlem påvirkes også av deres relasjon til andre i selskapets ledelse. Det er daglig leder som står for den daglige ledelse av selskapet og som i stor grad gjennomfører beslutningene som tas i styret.⁶³ Ansvarsfordelingen mellom daglig leder og styret er ikke klart definert i loven, og kan i en noen grad synes overlappende.

Styret har etter asl. §6-12 kompetanse til å ta beslutninger om alt som hører under selskapets forvaltning. Ifølge asl. §6-14(2) er det styret som skal ta beslutninger om saker som er av uvanlig art eller stor betydning. Styret har anledning til å delegere en del av sitt arbeid og kompetanse, og det vil ofte være naturlig å benytte denne adgangen til å delegere til daglig leder.⁶⁴ Styret kan også delegere til andre internt i selskapet eller utenfor virksomheten.

⁶³ Asl. §6-14(1).

⁶⁴ Aarum (1994) s. 218.

Når det skal vurderes hvordan daglig leders forhold påvirker hvilke forventninger man kan ha til et alminnelig styremedlem og hvor en aktsomhetsterskel skal legges i et konkret tilfelle er det visse av styrets plikter det oftere vil omhandle enn andre. Det er her særlig tenkt på asl. §6-12(3) og (4), styrets ansvar for holde seg informert om virksomhetens formuesforvaltning og for øvrig, og plikt til å iverksette undersøkelser. Også ved brudd på styrets plikter etter asl. §§6-13 og 6-15 vil daglig leders forhold gjerne bli vurdert i relasjon til et styremedlems rolleforventningsnorm.

4.4.2 Ansvar for formuesforvaltning

Ansaret for forvaltningen av selskapets formuesforhold ligger til både styret og daglig leder. Hvordan styret forholder seg til daglig leder i denne forbindelse kan få betydning i en mulig etterfølgende aktsomhetsvurdering.

I utgangspunktet er det daglig leder som potensielt vil bli erstatningsansvarlig for skade denne har voldt ved å ikke ivareta ansaret for virksomhetens formuesforvaltning pålagt i asl. §6-14. Et eventuelt ansvarsgrunnlag for styremedlemmer i situasjonen vil være dersom styremedlemmene har misligholdt sitt kontroll- og tilsynsansvar overfor daglig leder. Hvorvidt styrets medlemmer har ivaretatt sitt eget ansvar for betryggende kontroll vil være et selvstendig spørsmål, hvor daglig leders rolle og ansvar etter forholdene kan spille en rolle.

Etter asl. §6-15(1) skal daglig leder i møte eller skriftlig gi styret underretning om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling. Etter bestemmelsens annet ledd kan styret til enhver tid kreve at daglig leder gir nærmere redegjørelse om bestemte saker. Slik redegjørelse kan etter bestemmelsen også kreves av det enkelte styremedlem. Styrets tilsynsansvar med den daglige ledelse er spesifisert i asl. §6-13, men følger også av den generelle plikten til forsvarlig forvaltning av virksomheten.

I saken LB-2008-120826 fastslo lagmannsretten at styrelederen i et forsikringsselskap hadde misligholdt sin plikt til betryggende kontroll med selskapets økonomiske stilling ved at han ikke gjorde undersøkelser rundt grunnlaget for driften i en periode med stor omsetningsøkning. Uformelle samtaler med daglig leder var ikke nok til å oppfylle plikten han var underlagt i sin rolle. Styrelederen kunne ikke høres med at han oppfattet andre arbeidsoppgaver som mer sentrale, spesielt med tanke på at han også rundt disse hadde et lavt aktivitetsnivå.

Lagmannsretten uttalte at det ikke foreligger noen generell plikt til å kvalitetssikre daglig leders arbeid, men at det her forelå konkrete omstendigheter som tilsa at nærmere undersøkelser var nødvendig. Styrelederens unnlatelse av å følge opp de konkrete omstendighetene ble vur-

dert som mislighold av plikten til forsvarlig forvaltning av virksomheten og den spissede tilsynsplikten i asl. §6-13.

Det kan trekkes ut av dommen at styret ikke har noen generell plikt til å gjennomgå daglig leders arbeid. Dette innebærer ikke at styret kan overlate hovedansvaret for formuesforvaltningen til daglig leder og stille seg i bero frem til årsregnskapet skal fremlegges. Styremedlemmenes ansvar rundt selskapets formuesforvaltning må særlig ses i sammenheng med hvordan selskapets negative økonomiske utvikling kan påvirke rolleforventingsnormen.

Saken LB-2011-204401 gjaldt krav fra kemneren om erstatning for utestående skattekrav mot fire tidligere styremedlemmer i et konkursrammet godstransportselskap. Det var enighet om at plikten til å innbetale skatt etter skattebetalingsloven⁶⁵ lå hos daglig leder etter asl. §6-14(1). Det som kunne føre til ansvar for styremedlemmenes var mislighold av plikten til å holde seg orientert om selskapets økonomi, samt eventuell forsømmelse av plikten til å føre tilsyn med daglig leder. Daglig leder hadde også en betydelig eierpost i selskapet. Styremedlemmene ble alle frikjent for erstatningsansvar i lagmannsretten.

Styrelederen ga, da han gikk inn i styret, beskjed til daglig leder at han hadde klare krav og forutsetninger for sitt styrearbeid. Blant annet skulle alle forpliktelser overfor det offentlige være i orden, og det skulle være struktur og ryddighet i styrearbeidet. Dette ble, sammenholdt med styrelederens korte funksjonstid, avgjørende for vurderingen av hans aktsomhet.

Selskapets styreleder ga her klar beskjed om hva han forventet av selskapets øvrige aktører, og gjennomførte oppfølgingen som kunne forventes. Han hadde oppfylte da ansvaret han hadde påtatt seg på en tilfredsstillende måte, og hans opptreden var i samsvar med hva man med rimelighet kunne forvente av et normalt og samvittighetsfullt styremedlem i tilsvarende situasjon. Dette forteller at klare forutsetninger og tilstrekkelig aktivitet for å oppfylle disse i en del tilfeller er nok for å oppfylle plikten til forsvarlig forvaltning.

Styret er pliktige til å føre kontroll med selskapets daglig leder. Begrunnelsen for dette er at styret er mellomleddet mellom selskapets daglige ledelse og selskapets eiere. Dersom daglig leder også har eierinteresser i virksomheten kunne man tenke seg at dette ikke var like nødvendig, men ut aksjelovens system og reelle hensyn taler for at styret har en skjerpet plikt i denne situasjonen. Dette for å beskytte minoritetsaksjeeiere og selskapets kreditorer.

⁶⁵ Lov 17.juni 2005 nr. 67 om betaling og innkreving av skatte- og avgiftskrav.

4.4.3 Tilfang av informasjon

Selskapets daglig leder vil ofte være sentral for styrets informasjonstilfang. Dersom ikke kommunikasjon mellom disse selskapsorganene fungerer kan det påvirke hvordan styremedlemmenes forhold blir vurdert i relasjon til en aktsomhetsnorm.

Daglig leder er underlagt styret, men styrets forvaltningsansvar og kompetanse må like fullt avgrenses mot den daglige ledelses løpende styring av virksomheten.⁶⁶ Daglig leder står organisatorisk nært styret og kontakten med eventuell mellomledelse og øvrige arbeidstakere går normalt gjennom daglig leder. Å legge opp til kommunikasjons- og instruksjonslinjer utenom denne strukturen vil ofte være lite hensiktsmessig og bidra til å forkludre myndighets- og ansvarsforhold rundt den alminnelige virksomhet i selskapet.⁶⁷

Dette skaper utfordringer i situasjoner hvor daglig leder velger å ikke holde seg til den kurs styret har utpekt, holder tilbake informasjon eller direkte feilinformerer, og/eller utfører urettmessige disposisjoner over selskapets midler. Styret har verken plikt til, eller bør, gjennomgå og kvalitetssikre detaljene i daglig leders arbeid. De må like fullt holde seg selvstendig informert om virksomhetens forhold og kan ikke blindt stole på at de blir gitt all nødvendig informasjon fra selskapets øvrige ledelse.

Utfordringen for styret ligger i å få tak i nødvendig informasjon når de som i utgangspunktet er pliktige til å gi informasjonen ikke gjør det. Styret har plikt til å handle dersom de får indikasjoner på at noe ikke er som det skal, men når og på hvilken måte det skal reageres fremstår ikke alltid klart. Dette kompliseres i tilfeller hvor daglig leder også har eierinteresser i selskapet, hvor styrets medlemmer kan oppleve å ha få gode handlingsalternativer.

Ved en vurdering av hvorvidt et styremedlem har opptrådt med den påkrevde aktsomhet skal man bedømmes ut ifra ens kunnskap "...om *den faktiske situasjon på det tidspunkt som er avgjørende*".⁶⁸ Dette utgangspunktet modifiseres av styremedlemmenes lovpålagte plikt til å holde seg informert, da man ikke kan høres med at man manglet kunnskap man hadde plikt til å skaffe seg. Det er altså kunnskap styremedlemmet hadde eller burde hatt som må vurderes.

Saken LB-2013-3295 omhandlet mulig ansvarsgrunnlag for to styremedlemmer i et reiseselskap som var gått konkurs. Styreleder var også selskapets daglig leder og innehaver av en betydelig aksjepost i selskapet, og var lite meddelende overfor de øvrige styremedlemmene.

⁶⁶ Berdal (2013) s. 56.

⁶⁷ Gulli (2013) s. 19.

⁶⁸ Andenæs (2006) s. 657.

Styremedlemmene hadde ikke tilgang til nødvendig informasjon om virksomheten, fordi informasjonen forsettlig ble tilbakeholdt av daglig leder. Under disse omstendighetene ble det ikke vurdert som uaktsomt at styremedlemmene ikke avdekket feil ved selskapets regnskaper som kunne hindret saksøkers tap. Styremedlemmene ble derfor ikke funnet erstatningsansvarlige.

Styremedlemmene i saken gjennomgått ovenfor hadde ikke mulighet til å skaffe seg tilgang til nødvendig informasjon om selskapets økonomiske situasjon. Styrets plikt til å holde seg informert om selskapets virksomhet etter asl. §6-12(1) og (3) er vidtgående, men det kan ut fra dommen synes som at man må ha hatt en reell mulighet til å få tak i denne informasjonen for at ansvar skal bli aktualisert.

Innebærer styremedlemmenes overordnede ansvar at de må være kritiske til den informasjonen som blir gitt av daglig leder? Styremedlemmene har klart et ansvar for å holde seg selvstendig informert og forsikre seg om at de forstår informasjonen som gis av daglig leder. Men dersom plikten innebærer at styremedlemmene må være skeptiske til det som fremlegges kan det virke forsurende for forholdet mellom styret og daglig leder, noe som er lite hensiktsmessig. Dette samsvarer heller ikke godt med lovens system, da det foreligger et tilsvarende erstatningsansvar for daglig leder som for medlemmer av styret. Det er daglig leder som skal holdes ansvarlig for feil denne gjør i sitt virke.

Det kan stilles spørsmål om hvorvidt et slikt utgangspunkt også kan gjelde i situasjonen hvor plikten til forsvarlig forvaltning er skjerpet grunnet forhold ved virksomheten. Dersom det er en negativ økonomisk utvikling, eller andre brå forandringer i virksomhetens stilling, kreves mer av styrets medlemmer for å ivareta deres plikt til forsvarlig forvaltning av selskapet. Dette skjerper den aktsomhet de må utvise, og hvilket tilsyn de må føre med selskapets daglige ledelse. Etter forholdene kan det medføre at informasjonen som blir fremlagt for styret av daglig leder må gjennomgås nærmere og med et mer kritisk blikk.

I saken LB-2011-204401 valgte to av styrets medlemmer å trekke seg fra sine verv grunnet vanskeligheter med å få klar informasjon fra daglig leder, og dennes egenrådige styring av selskapet. De ble ikke funnet erstatningsansvarlige for tap på kemnerens hånd grunnet manglende skatteinnbetaling fra daglig leder.

Ut fra denne dommen kan det synes som at dersom man ikke har mulighet til å få tilstrekkelig informasjon fra daglig leder, og denne informasjonen ikke gis ved oppfordring, kan det beste alternativ være å trekke seg fra vervet som styremedlem. Etter asl. §6-7(1) kan et styremedlem tre tilbake fra sin stilling før tjenestetiden er ute dersom det foreligger en særlig grunn. Dersom kommunikasjonen mellom styrets medlemmer og daglig leder er så dårlig at

det vanskeliggjør styremedlemmenes mulighet til å opprettholde en forsvarlig forvaltning av virksomheten vil dette kunne utgjøre en slik særlig grunn.

Kan man fra dette utlede at styremedlemmer i enkelte tilfeller har plikt til å trekke seg fra stillingen? Hvorvidt det kan betegnes som en plikt eller ei er ikke klart, men heller ikke avgjørende. I en del tilfeller vil styremedlemmer i aksjeselskap ha få gode alternativer enn å trekke seg fra sin stilling. Dersom styremedlemmet opplever store utfordringer i gjennomføringen av plikten til forsvarlig forvaltning av virksomheten, og forholdene som påvirker dette ligger utenfor det man selv kan klare å utøve kontroll over, vil gjerne det beste alternativet være å tre tilbake fra rollen som styremedlem.

Et synspunkt kan være at dersom styremedlemmet fratas den reelle myndighet som skal følge med rollen som styremedlem er det ingen god grunn til å velge å sitte igjen med ansvaret. Det å gå ut av styret med den begrunnelse at man ikke opplever å kunne ivareta vervet på en forsvarlig måte vil også sende et klart signal til selskapets øvrige styremedlemmer, og eventuelle andre selskapsaktører. Tidsforløpet må også vurderes her, det vil i mange tilfeller komme et tidspunkt hvor det er uforsvarlig sent å trekke seg, og dette momentet vil i slike tilfeller få begrenset vekt ved en potensiell uaktsomhetsvurdering.

Dommene gjennomgått ovenfor forholder seg til situasjonen hvor daglig leders opptreden er problematisk og vanskeliggjør styrets arbeid. Men dersom daglig leder gir uttrykk for at det oppleves utfordringer i virksomheten og ønsker større aktivitet fra styret, kan også dette påvirke styrets forhold når det kommer til potensiell erstatningsbetingende opptreden. Daglig leders stilling er underordnet styre, og styrets ansvar for forsvarlig forvaltning av virksomheten innebærer at det må stille tilstrekkelig ressurser til disposisjon for daglig leder.⁶⁹ Unnlattelse av å gjøre dette kan være brudd på plikten til forsvarlig forvaltning etter asl. §6-12. Dette vil særlig gjelde dersom daglig leder har tydeliggjort overfor styret at det er ønskelig med ytterligere hjelpemidler for den daglige ledelse.

4.4.4 Iverksettelse av undersøkelser

Hvorvidt styret har iverksatt undersøkelser eller ei kan få innvirkning på en uaktsomhetsvurdering. Dersom et eller flere styremedlemmer har funnet det nødvendig å be iverksettelse av undersøkelser for å få tilgang til tilstrekkelig informasjonsgrunnlag for å opprettholde en forsvarlig forvaltning av selskapet, kan dette tale til styremedlemmenes fordel i en etterfølgende vurdering av deres aktsomhet.

⁶⁹ Asl. §6-12 jf. §6-14.

Styret iverksetter etter asl. §6-12(4) de undersøkelser det "... finner nødvendig...". Dersom et styremedlem krever det "... skal..." undersøkelser iverksettes. Styrets plikt til å iverksette undersøkelser er i utgangspunktet en fakultativ adgang, men det følger av hovedregelen om forsvarlig forvaltning at styret er pliktig til å benytte seg av denne adgangen dersom det er nødvendig for å ivareta selskapets interesser. At undersøkelser etter asl. §6-12(4) er iverksatt innebærer ikke nødvendigvis at ingen av styrets medlemmer har opptrådt uaktsomt. Like fullt kan det være et brudd på forsvarlig forvaltning dersom undersøkelser er iverksatt, men deres resultat ikke er fulgt opp.

Saken LB-2013-3295 gjaldt erstatningskrav fra en bank mot to styremedlemmer i et reiseselskap som var konkurs. Banken mente de ikke ville innvilget to lån til selskapet dersom dets regnskaper hadde gitt et korrekt bilde av selskapets økonomi, og at styremedlemmene burde igangsatt undersøkelser som kunne avdekket at regnskapene ikke stemte. Det ble ikke konstatert ansvarsgrunnlag for styremedlemmene.

I dommen går lagmannsretten inn i tidsforløpet rundt de potensielt erstatningsbetingende forholdene, og hvilke indikasjoner styremedlemmene eventuelt kunne oppfattet og reagert på. Lagmannsretten fant ikke noe generelt galt med kontrollrutinene styret hadde på plass, og mente at styremedlemmene ikke på noe tidspunkt hadde hatt reell tilgang på informasjon som tilsa at undersøkelser burde iverksettes.

Selskapets styreleder var også selskapets daglig leder, og han hadde en betydelige eierpost i selskapet. Styrelederen hadde her benyttet sin dominerende stilling til å forlede selskapets øvrige aktører og kreditorer. Lagmannsretten mente at styrelederen hadde opptrådt slik at styremedlemmene ikke hadde mulighet til å avdekke mislighetene fordi styrelederen tilbakeholdt sentral informasjon som kunne gitt styremedlemmene indikasjoner som tilsa iverksettelse av undersøkelser.

I dommen ble det også påpekt at styrets plikt til forsvarlig forvaltning av virksomheten ikke strekker seg til å måtte gjennomgå i detalj prosjekter igangsatt under tidligere styrer. Dersom det ikke foreligger konkrete indikasjoner på noe annet må man kunne legge til grunn at de grupper som kan ilegges erstatningsansvar etter asl. §17-1(1) ivaretar det ansvar de er pålagt på en tilfredsstillende måte.

Det var i saken LB-2013-3295 sentralt at styremedlemmene sto i en slik posisjon i sitt styrearbeid at det var naturlig å tenke at de ville fått med seg indikasjoner som kom, dersom de hadde mulighet til det. Styremedlemmenes generelle forvaltning av selskapet var tilfredsstillende.

lende ivaretatt, og deres opptreden var i samsvar med det som med rimelighet kunne forventes av dem under omstendighetene.

Dersom styrets medlemmer har tilstrekkelige rutiner for, og aktivitet rundt, plikten til forsvarlig forvaltning vil de stå i en slik posisjon at de får med seg indikasjoner som kan tilsi at det bør iverksettes undersøkelser. Det er fastlagt at styremedlemmene må være særlig aktpågivende i sin vurdering av informasjon gitt av daglig leder i en situasjon hvor det foregår negativ økonomisk utvikling i selskapet. Men at daglig leder forsettlig tilbakeholder nødvendig informasjon vil i mange tilfeller være utenfor det som kan regnes med at styremedlemmene vurderer i denne sammenheng.

5 Mulige unnskyldningsgrunner

5.1 Forhold som kan føre til bortfall av ansvar

Ved søksmål om styreansvar anføres det i enkelte tilfeller at det foreligger en unnskyldningsgrunn som medfører at styremedlemmet må bedømmes mildere. Unnskyldningsgrunner anføres til dels som grunnlag for at styremedlemmet ikke har opptrådt uaktsomt, og til dels som grunnlag for at ansvaret må falle bort dersom styremedlemmets opptreden i utgangspunktet vurderes som uaktsom. En rekke av momentene som gjennomgås i det videre kan innvirke på hvor aktsomhetsterskelen skal legges i et konkret tilfelle. I denne delen av oppgaven vil momentene i første rekke behandles som potensielle grunner til at pålagt ansvarsgrunnlag kan falle bort. Hvordan de kan påvirke en aktsomhetsvurdering vil bli nevnt der dette er naturlig.

Det sentrale for vurderingen av subjektive elementer som grunnlag for bortfall av ansvar er hvorvidt det foreligger "... noen relevant unnskyldningsgrunn for styremedlemmets overtredelse av den aktuelle handlingsnorm...".⁷⁰ Disse elementene vil vurderes etter at det er stadfestet brudd på en objektiv aktsomhetsnorm. Når man kommer til dette punktet har man allerede sammenlignet styremedlemmets reelle opptreden med de forventninger til hvordan et normalt og samvittighetsfullt styremedlem ville opptrådt, og kommet til at det ikke er samsvar mellom de to. Det er nå forhold rundt det konkrete styremedlems person som skal vurderes, for å se om det grunnet individuelle faktorer må settes lavere krav.⁷¹

I en del tilfeller vil de rene pliktbrudd være så grove at rettsanvenderen ikke finner grunn til å gå nærmere inn på eventuelle unnskyldningsgrunner, da styremedlemmet har gått så langt utenfor det som med rimelighet forventes at ingen relevant unnskyldningsgrunn kan finnes. Et eksempel på dette er sak LB-2013-191777 hvor lagmannsretten fant at styreleders opptreden var så klart uaktsom at de ikke gikk inn på hvorvidt det forelå noen aktuell unnskyldningsgrunn selv om styrelederen anførte at han var i villfarelse om faktiske forhold.

Villfarelse om faktiske forhold kan være en relevant unnskyldningsgrunn. Med faktisk villfarelse menes at styremedlemmet var i uvitenhet om de forhold som var årsak til at selskapet eller andre ble påført skade.⁷² Men en anførsel om at man var i faktisk villfarelse ved den erstatningsbetingende opptreden vil, når det gjelder uaktsomt brudd på styrets forvaltningsplikt,

⁷⁰ Perland (1999) s.127.

⁷¹ Dotevall (2008) s. 60.

⁷² Aarum (1994) s. 226.

ofte bli møtt med påstand om at slik kunnskap burde man i alle fall innehatt som følge av ens plikt til å holde seg informert etter asl. §6-12(3).

Rettslig villfarelse er normalt ikke unnskyldelig. Dette innebærer at det normalt ikke vil være grunn til å behandle et styremedlem mildere fordi det hadde manglende eller uriktig forståelse av den overtrådte norm.⁷³ Reglene i aksjeloven §6-12 er svært skjønnsmessig formulert og deres anvendelse kan variere noe fra virksomhet til virksomhet. Dette kan tale for at rettslig villfarelse om deres innhold kan være noe mer unnskyldelig enn brudd på klarere regler. Likevel vil sjeldent ansvar for uaktsomt brudd på asl. §6-12 falle bort på grunnlag av rettsvillfarelse fordi forholdet at innholdet i ens plikt kan være noe uforutsigbart vil tas hensyn til allerede i vurderingen av hvorvidt det foreligger uaktsomhet.

Visse rent individuelle forhold blir fra tid til annen påberopt som unnskyldningsgrunn. Det kan tenkes at for eksempel alvorlig sykdom vil kunne bli vurdert som formildende omstendighet, men det vil da kunne vurderes som kritikkverdig å ikke si fra seg styrevervet.⁷⁴

I utgangspunktet er det ikke relevant at man mangler kompetanse eller på annet vis evne til å inneha et styreverv. Selv ved vurderingen av de subjektive elementer i en aktsomhetsvurdering er normen i seg selv objektiv, og de subjektive forhold må da underlegges en objektiv vurdering. En særlig kompetanse kan være skjerpende i vurderingen av hvor en konkret aktsomhetsterskel skal plasseres, men dette innebærer ikke at det kan vurderes som en unnskyldningsgrunn dersom man har mindre kompetanse enn hva som synes alminnelig for et styremedlem. Man skal selv ha ansett at man er kvalifisert til stillingen når man sier ja til å gå inn i rollen som styremedlem. Dersom man ikke anså seg kvalifisert, kan dette etter forholdene i seg selv være uaktsom opptreden.⁷⁵

Når man sier ja til ett styreverv aksepterer man å gå inn i en rolle som medfører ansvar. Dersom man blir vurdert som uaktsom fordi man mangler kvalifikasjoner til å kunne utføre vervet relaterer bebreidelsen seg til at man i det hele tatt påtok seg vervet, og ikke bare at man kom til kort ved det konkrete forholdet. Altså er dette et område hvor kan synes svært vanskelig å vinne frem med en slik unnskyldningsgrunn.

⁷³ Aarum (1994) s. 230.

⁷⁴ Dotevall (2008) s. 75.

⁷⁵ Dotevall (2008) s. 76.

6 Avsluttende bemerkninger

6.1 Krav til styrets medlemmer

Styreansvaret har i nyere tid blitt aktualisert i større grad enn tidligere. Potensielt erstatningsansvar er i dag noe alle styremedlemmer bør ha vurdert. Innebærer dette at det er på tide med klarere kvalifikasjonskrav for medlemmer av styre i aksjeselskap?

Det eksisterer allerede veiledning for utøvelsen av styrets forvaltningsansvar i større virksomheter, men det er i første rekke styremedlemmer i mellomstore og små selskaper som blir rammet av søksmål om styreansvar.⁷⁶ Klarere retningslinjer og veiledningsverktøy vil kunne være et virkemiddel for å øke profesjonaliteten i styrearbeidet også i mindre virksomheter. Men dersom dette skulle bli aktuelt må det utvises forsiktighet for ikke å motvirke den forenkling av aksjeselskapsreglene som har vært ønsket fra både lovgiver og næringsliv.

Erstatningsansvar som ris bak speilet kan innebære at bare ”duglige” personer påtar seg et verv som styremedlem.⁷⁷ Det er i sammenhengen sentralt å ivareta hensynet til god og hensiktsmessig virksomhetsstyring. Dette innebærer at forventningene til et normalt og samvittighetsfullt styremedlem ikke bør være så høye at det ikke er rom for styremedlemmer som i første rekke er kyndige i den virksomheten selskapets utøver, fremfor å være kyndige i styrearbeid som egen disiplin. Det synes klart at det er nødvendig med noen form for sanksjon for brudd på pliktene i aksjeloven. Dette er sentralt for lovens system, og en erstatningsansvars-sanksjonen er nødvendig for å ivareta den sentrale sammenhengen mellom myndighet, plikt og ansvar i aksjeselskapsretten.

Hva bør så et styremedlem gjøre for å unngå å komme i ansvar? Et skille kan synes å gå mellom det aktive og bevisste styremedlem, og det tilbaketrukkne og passive styremedlem. Forvaltningsansvaret i asl. §6-12 gir plikt og oppfordring for styret til å lede selskapet. Denne gjelder ikke bare noen korte timer i et styremøte, men hver dag, hele året. For å kunne ivareta de pliktene styremedlemmer er pålagt etter asl. §6-12, og for øvrig i lovverket, bør styrets medlemmer sørge for at de beslutninger man fatter er grunnet på et godt informasjonsgrunnlag og er lojalt motivert av selskapets interesser. For å oppnå dette er det nødvendig å holde seg orientert om selskapets virksomhet, og ha åpne kommunikasjonslinjer med selskapets øvrige aktører.

⁷⁶ Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse.

⁷⁷ Dotevall (2008) s. 61.

Litteraturliste

Lover:

- 1969 Lov 13.juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven – skl.).
1997 Lov 13.juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven – asl.).
1999 Lov 15.januar 1999 nr. 2 om revisjon og revisorer (revisorloven – revl.).
2005 Lov 17.juni 2005 nr. 67 om betaling og innkreving av skatte- og avgiftskrav (skattebetalingsloven – sktbl.)

Forarbeider:

- Ot.prp.nr.23 (1996-1997). *Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven).*
NOU 1996:3 *Ny aksjelovgivning.*
NOU 1992:29 *Lov om aksjeselskaper.*

Litteratur:

Bøker:

- Aarum, Kristin Normann *Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper*, Ad Notam Gyldendal, 1994.
Aarbakke, Magnus, Gudmund Knudsen, Tone Ofstad og Jan Skåre *Aksjeloven og allmennaksjeloven, Kommentarugave*, 3.utg., Universitetsforlaget, 2012.
Andenæs, Mads Henry *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 2.utg., 2006.
Woxholth, Geir *Selskapsrett*, 4.utg. Gyldendal Norsk Forlag, 2012.
Dotevall, Rolf *Bolagsledningens skadestandsansvar*, 2.utg. Norstedts Juridik, 2008.
Gulli, Ole Chr., Eldbjørg Gui Standal og Kjell Standal *Styrehåndboken*, 6.utg. Cappelen Damm, 2013.
Lødrup, Peder, og Morten Kjelland *Lærebok i erstatningsrett*, 6.utg. Gyldendal Norsk Forlag, 2009.

Artikler:

- Perland, Olav Fr. *Styreansvar etter de nye aksjelovene*, Tidsskrift for forretningsjus (1999) s.125-159. (Sisert fra Lovdata.no).
- Perland, Olav Fr. *Styremedlemmers erstatningsansvar*, Praktisk økonomi & finans nr. 2 (2013) s. 21-32. (Sisert fra Idunn.no).
- Falch, Ingvald og Per M. Ristvedt *Hvor reelt er styreansvaret?* Nyhetsbrev fra Advokatfirmaet Schjødt, publisert 27.februar 2015. (Sisert fra <http://www.schjodt.no/aktuelt/nyhetsbrev/nyhetsbrev-hvor-reelt-er-styreansvaret/>, 24.11.15.).
- Berdal, Mimi K. *Din handlingsplikt som styremedlem. Hvor mye initiativ og aktivitet kreves av et styre?*, Praktisk økonomi & finans nr. 2 (2013) s. 53-59. (Sisert fra Idunn.no).
- Truyen, Filip *Aksjeanalyse og informasjonsansvar*, Tidsskrift for Rettsvitenskap nr. 1 (2007) s. 86-169. (Sisert fra Idunn.no)

Rettspraksis:

LA-2014-191355
LG-2007-21395
LF-2009-47256
LB-2012-11448
LB-2008-120826
LB-2011-62216
LB-2011-204401
LB-2013-3295
LB-2013-191777
LB-2013-170795